

Typologie van plegers van geweldsdelicten

Lotte Loef
Merel Heijke
Bram van Dijk

Typologie van plegers van geweldsdelicten

Amsterdam, 20 december 2010

Lotte Loef
Merel Heijke
Bram van Dijk

DSP – groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
T: +31 (0)20 625 75 37
F: +31 (0)20 627 47 59
E: dsp@dsp-groep.nl
W: www.dsp-groep.nl
KvK: 33176766 A'dam

Inhoudsopgave

1	Aanleiding van het onderzoek	3
2	Geweld in het publieke domein	5
2.1	Definitie	5
2.2	Context van publiek geweld	5
2.3	Algemene eigenschappen van daders bij publiek geweld	7
2.4	Motieven en aanleiding	9
2.5	Keuze voor geweldtypen	9
3	Daders van geweld in het verkeer	11
3.1	Geweld in het verkeer	11
3.2	Geweld in het openbaar vervoer	13
3.3	Conclusie	13
4	Daders van uitgaansgeweld	15
4.1	Algemene eigenschappen van daders	15
4.2	Typering subgroepen daders uitgaansgeweld	17
4.3	Aanleiding en motieven	17
4.4	Conclusie: stand van zaken onderzoek uitgaansgeweld	19
5	Daders van geweld rondom voetbal	20
5.1	Algemene eigenschappen voetbalhooligans	20
5.2	Typering subgroepen voetbalhooligans	21
5.3	Ontwikkelingen	23
5.4	Conclusie: stand van zaken onderzoek voetbalgerelateerd geweld	24
6	Daders van homonegatief geweld	25
6.1	Algemene eigenschappen van daders van homonegatief geweld	25
6.2	Motieven en aanleiding	27
6.3	Conclusie: stand van zaken onderzoek homonegatief geweld	27
7	Daders van geweld tegen personen in publieke functies	28
7.1	Algemene eigenschappen van daders van geweld tegen publieke functies	29
7.2	Subtypen daders	30
7.3	Aanleiding en motieven	30
8	Daders van gewelddadige vermogensdelicten	33
8.1	Algemene eigenschappen van daders van gewelddadige vermogensdelicten	33
8.2	Subtypering daders	35
8.3	Motieven	35
8.4	Conclusie	36
9	Conclusies: naar een typologie van plegers van publiek geweld	37
	Bijlagen	
Bijlage 1	Bronvermelding	42
Bijlage 2	Wat weten we nog niet over publiek geweld?	55

1 Aanleiding van het onderzoek

De toename van geweldscriminaliteit in de afgelopen jaren is gepaard gegaan met een toenemende stroom van onderzoek. De Raad Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) constateerde een grote toename van geweldscriminaliteit tussen 1990 en 1997¹. Ook in de jaren daarna heeft deze toename zich voortgezet: in de jaren tussen 2002 en 2007 steeg het aantal geweldsmisdrijven met 16%, terwijl andere delicten juist afnamen in dezelfde periode (Van Mantgem, 2009).

Met de kabinetsnota 'Geweld op straat. Maatregelen ter voorkoming en bestrijding' van februari 1998 werd geweld hoog op de politieke agenda geplaatst. Het kabinet vroeg de RMO advies uit te brengen over de belangrijkste uitingsvormen van geweld en de aanpak daarvan. Het RMO maakte onderscheid tussen geweld in de privésfeer en geweld in het publieke domein. Over de relatieve omvang en de verschillende typen van het geweld was feitelijk niets bekend, aldus de RMO. Na het advies van de RMO kwam een stroom van onderzoek naar geweld op gang. Het WODC was aanvoerder van de onderzoeksexplosie op dit gebied en deed onderzoeken naar geweld op straat, huiselijk geweld en geweld bij vermogensdelicten.

In het rapport 'Geweld binnen en buiten' brachten Lünemann en Bruinsma (2005) alle kennis en resultaten over huiselijk geweld (de privé sfeer) en publiek geweld bij elkaar. Ze beschreven de omvang en aard van het geweldsprobleem in de verschillende domeinen, maar voerden ook een verkennend onderzoek uit naar daderprofielen van geweldplegers. Hierin kwamen ze tot een profilering van drie typen geweldplegers:

- huiselijke geweldplegers;
- publieke geweldplegers;
- geweldplegers die zowel als buitenshuis gewelddadig zijn, zogenaamde 'algemene plegers' (dit is slechts een kleine groep).

De onderzoekers concludeerden dat vooral de groep 'blanco' huiselijk geweldplegers (die daarnaast geen andere delicten plegen) duidelijk te onderscheiden is van de andere geweldplegers. Het betreft daders die normaal functioneren in het dagelijks leven, afkomstig zijn uit diverse sociale klassen, ook de hogere, en die verder geen antisociale levensstijl hebben.

Van publieke geweldplegers en algemeen geweldplegers waren geen onderscheidende profielen te maken. Een mogelijke reden hiervoor is dat het begrip publiek geweld een verzamelbegrip is van geweld in allerlei vormen (rellen, één op één geweld, tussen onbekenden, tegen beroepsbeoefenaars), settings (op straat, bij uitgaan, bij voetbalwedstrijden) en motieven ('zomaar', uitlokking, asociaal gedrag slachtoffer). Het begrip publiek geweld is daarom veel minder eenduidig dan het begrip huiselijk geweld, dat meestal tussen partners of tegen kinderen plaatsvindt en altijd in de huiselijke kring.

Noot 1 'Verantwoordelijkheid en perspectief. Geweld in relatie tot waarden en normen', 1998

Er is echter wel behoefte aan een typering van publieke geweldplegers. De vraag hierbij is: zijn er binnen de groep publieke geweldplegers bepaalde typen daders te onderscheiden met dezelfde kenmerken, achtergronden en motieven? De vraag is afkomstig van de politie die verschillende vormen van publiek geweld en bijbehorend allerlei verschillende daders, tegenkomt in de praktijk. Meer kennis over de daders van deze typen geweld kan van pas komen bij de aanpak van de geweldplegers. Politie en Wetenschap heeft DSP-groep daarom opdracht gegeven tot een verkennend literatuuronderzoek naar typologieën binnen publieke geweldplegers.

In het onderzoek zijn zeven subtypen van publiek geweld als basis genomen voor de typologieën. Aan de hand van de literatuur is een beschrijving gemaakt van de plegers van deze typen geweld op algemene eigenschappen zoals geslacht, leeftijd, etniciteit, etc. Ook de motieven en aanleidingen en de uitingsvormen van het geweld (alleen, groepsgewijs) van de verschillende typen geweld zijn meegenomen. Vanuit deze beschrijvingen zijn we in de conclusies gekomen tot een typering van vijf typen daders, die op basis van kenmerken, uitingsvormen en motieven te onderscheiden groepen vormen.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt eerst uiteengezet wat bekend is over de daders van publiek geweld als gehele groep. Ook wordt hier een selectie gemaakt van typen geweld die we in het verdere onderzoek onderscheiden. Vervolgens wordt in de hoofdstukken 3 tot en met 8 van ieder geweldstype geschetst wat bekend is over de daders van dit type geweld. Tot slot worden in hoofdstuk 9 conclusies getrokken over de gevonden typologieën en een voorstel gedaan voor nader onderzoek. Alle bestudeerde literatuur is opgenomen in bijlage 1.

2 Geweld in het publieke domein

2.1 Definitie

Publiek geweld wordt op verschillende wijzen gedefinieerd. De RMO onderscheidde in 1998 geweld in de privé sfeer en geweld in het publieke domein, waarmee ze alle geweld dat niet in privé sfeer plaatsvond als publiek beschouwde. Ze onderscheidten instrumenteel publiek geweld (beroving, overval) en 'zinloos' publiek geweld. De term 'zinloos' geweld heeft de afgelopen jaren voor veel discussie gezorgd. In de volksmond wordt hieronder vooral uitgaansgeweld verstaan, met willekeurige slachtoffers die op het verkeerde moment op de verkeerde plek zijn. Zinloos geweld wordt ook wel breder geformuleerd als 'alle geweldsdelicten die zich voordoen in de openbare ruimte en waarbij het geweld niet instrumenteel is ten opzichte van een te behalen doel' (Kan, Versteegh en Meesters, 1998). Liever zouden sommigen spreken van 'willekeurig' geweld, echter dit doet volgens hen geen recht aan de 'maatschappelijke onrust' omtrent deze geweldsincidenten.

Schuyt en Brink (1999) vinden de term 'zinloos' geweld juist ongeschikt vanwege het morele oordeel dat er in verborgen zit. Zij pleiten voor het gebruik van 'publiek geweld'. Hiermee wordt de nadruk gelegd op de plaats waar het geweld gepleegd wordt, in het (semi-) openbare domein. De term publiek geweld heeft het begrip zinloos geweld steeds meer naar de achtergrond verdrongen. Maar wat wordt verstaan onder publiek domein? Soms wordt onder publiek geweld, alle geweld dat op straat plaatsvindt gerekend (Lünnemann & Bruinsma, 2005), maar in andere onderzoeken wordt ook geweld, in openbare gebouwen, meegenomen, waaronder ook ziekenhuizen, scholen etc. (Dekkers, Kriek, Meijer, Timmerman, 2009).

In onze rapportage, lopen de definities enigszins door elkaar en wordt soms gerapporteerd over onderzoeken die geweld gepleegd in alle openbare ruimten betreft en onderzoeken die alleen over geweld op straat gaan. Ook zijn er onderzoeken die alleen over geweld tussen onbekenden gaan (Terlouw, Haan & Beke, 1999; 2002; Beke, Haan en Terlouw, 1999). De resultaten van deze onderzoeken verschillen echter weinig van onderzoeken waarin de totale groep publieke geweldsplegers worden beschreven.

In ons onderzoek hanteren we dus de term publiek geweld, waarbij zowel geweld tussen onbekenden als bekenden wordt meegenomen. Het onderzoek gaat bij uitstek over fysieke uiting van geweld (en dus niet over verbaal geweld), echter in verschillende onderzoeken wordt ook verbaal geweld behandeld. Dit wordt door ons dan vermeld.

2.2 Context van publiek geweld

Geweld in het publieke domein vindt in tweederde van de gevallen plaats tussen onbekenden (Lünnemann en Bruinsma, 2005; Dekkers e.a., 2009). Verder kan het tussen vrienden en goede bekenden onderling plaatsvinden (17%) of tussen burens (4%). Meer dan de helft van het geweld op straat vindt plaats in een 1 op 1 situatie (Terlouw e.a., 1999).

Van de totale omvang geweldsmisdrijven in Nederland, vindt 80% plaats in het publieke domein en 20% in het huiselijke domein. Publiek geweld vindt plaats in drie belangrijke contexten (Schuppers, Harland & Versteegh, 2010; Lünemann en Bruinsma, 2005, Terlouw e.a., 1999):

- 1 Woonwijk
- 2 Verkeer
- 3 Uitgaan

In tabel 2.1 wordt getoond welk deel van de publieke geweldsincidenten in deze setting plaatsvond.

Tabel 2.1 Settings waarin publiek geweld voorkomt

Setting	Terlouw e.a., 1999	Replicatie Terlouw in 2002	Lünemann e.a., 2005
Woonwijk	35	51	46
Verkeer (inclusief OV)	24	19	12
Uitgaan	19	21	21
Overig (sport, school, winkels)	22	9	21

Geweld in woonwijken

In woonwijken komen we heel verschillende typen geweldsincidenten tegen, met verschillende typen daders. Wanneer het geweld plaatsvindt tussen onbekenden, kan het gaan om geweld tussen jeugdgroepen onderling of geweld tussen jeugd en buurtbewoners die overlast ervaren. Ook komt het voor dat asociale gezinnen de buurt terroriseren en daarbij geweld gebruiken. Heel incidenteel vinden criminele afrekeningen in woonwijken plaats.

Geweld in woonwijken vindt echter ook vaak plaats tussen bekenden, bijvoorbeeld in burenruzies. In zeldzame gevallen vinden er rellen plaats in woonwijken, zoals in 2007 in de Utrechtse wijk Ondiep gebeurde. Dit soort incidenten hebben vaak een specifieke aanleiding (in dit geval het doodschieten van een bewoner door de politie; Leiden, Arts & Ferwerda, 2009). De politie is niet zelden het doelwit van deze relschoppers in de woonwijk.

Geweld in het verkeer

Mensen besteden 4% van hun tijd om zich van en naar hun plaats van bestemming te vervoeren (Geldorp, van Soomeren & Beerepoot, 2004) en zijn dus een groot deel van hun leven deelnemer aan het verkeer. Deze setting waarin mensen zoveel tijd besteden, is dan ook toneel voor een aanzienlijk deel van het publieke geweld: 12 tot 24% van het publieke geweld vindt plaats in het verkeer (Lünemann en Bruinsma, 2005; Terlouw en anderen, 1999).

Geweld bij uitgaan

Een derde belangrijke context voor publiek geweld is het uitgaansdomein. Hier vindt zo'n 20% van het publieke geweld plaats. Maar liefst 83% van de gemeenten blijkt last te hebben van uitgaansgeweld (CCV, 2009). Uitgaansgeweld bestrijkt zo'n een vijfde deel van al het publieke geweld en zorgt voor veel aandacht in de media.

2.3 Algemene eigenschappen van daders bij publiek geweld

Geslacht en leeftijd

84% van de daders van publiek geweld is mannelijk, zowel bij geweld tussen onbekenden (Terlouw, Haan & Beke, 1999) als bij de totale groep publieke geweldplegers (Lünnemann en Bruinsma, 2005). Als vrouwen de dader zijn, gaat het meestal over geweld tussen groepen rivaliserende meisjes.

Resultaten uit verschillende onderzoeken zijn moeilijk te vergelijken omdat de leeftijd van daders vaak in categorieën wordt weergegeven. Zo concluderen Lünnemann en Bruinsma (2005) in een omvangrijk onderzoek dat er is sprake van een sterke concentratie daders in de leeftijdsgroep tussen de 15 en 19 jaar oud gevolgd door de groep 20-24 jaar en 15-minners. Toch concluderen zij dat de gemiddelde leeftijd 26 jaar is, wat impliceert dat er ook oudere daders zijn. Dekkers, Kriek, Meijer en Timmerman (2009) vonden dat de meeste plegers van publiek geweld in Amsterdam tussen de 25 en 34 jaar zijn, gevolgd door personen onder de 25 jaar (40%). Als we dit door trekken naar een gemiddelde leeftijd, lijken ook zij op een gemiddelde leeftijd van rond de 25 jaar uit te komen.

De leeftijd van vrouwelijke verdachten van publiek geweld ligt vaker in de categorie 12-17 jaar (Schuppers e.a., 2010).

De leeftijd van daders van publiek geweld op straat ligt in meer recente onderzoeken hoger dan in andere onderzoeken. Waar in 1999 een kwart van de daders tussen de 12 en 17 jaar was, was dit in 2002 nog maar 15%.

Vooraf de groep daders tussen de 24 en 40 jaar nam aanzienlijk toe, van 23% naar 38% (Terlouw e.a., 1999; Lünneman en Bruinsma, 2005).

Geweld door oudere daders wordt vaker alleen gepleegd dan geweld door jonge daders. (25% bij 18-minners, 33% bij 18-24, 67% bij oudere daders). (Terlouw e.a., 1999)

Etniciteit

Over de etnische en culturele achtergrond van de daders is maar weinig bekend. Daders van publiek geweld zouden overwegend in Nederland geboren personen zijn, waarbij in de stedelijke gebieden meer niet-Nederlandse daders in beeld komen dan in minder stedelijke gebieden (33% vs. 18%: Lünnemann & Bruinsma, 2005). Vooral oudere verdachten van publiek geweld bleken vaker van niet-Nederlandse afkomst (Dekkers e.a., 2009).

Antecedenten

Een groot deel van de daders van publiek geweld is nog niet eerder met de politie in contact geweest. Aantallen tussen de 50% en 78% worden gerapporteerd in de verschillende onderzoeken (Terlouw e.a., 1999; Lünnemann & Bruinsma, 2005). De politiecontacten betroffen meestal ook andere delicten dan publiek geweld, zoals andere geweldsfeiten of bijvoorbeeld vermogensdelicten of vandalisme. Eén op de vijf daders beperkte zich exclusief tot het plegen van publiek geweld (Lünnemann & Bruinsma). Sommige plegers van publiek geweld waren wat betreft hun criminele geschiedenis te typeren als 'daders die vooral geweld plegen' en anderen als 'daders waarbij geweld ondergeschikt is aan ander crimineel gedrag' (Terlouw en anderen, 1999; Lünneman en Bruinsma, 2005). Zogenaamde 'notoire criminelen' die veel feiten op hun naam hebben staan, behoren vaker tot de eerste categorie van 'overwegend geweldplegers' dan personen met minder criminele historie.

Sociaal Economische Status

Plegers van publieke geweld zijn vaker afkomstig uit lagere sociale klassen dan plegers van huiselijk geweld (Lünneman en Bruinsma, 2005). Het is niet bekend of plegers van publiek geweld vaker werkloos zijn dan gemiddeld.

Psychologische typen

Beke en anderen (1999) maakten aan de hand van hun kwalitatieve studie een meer psychologische typologie van geweldplegers:

- 'Normaal': adequate, gesocialiseerde en beheerste mensen die (soms onder invloed van alcohol en/of drugs) geweld gebruiken. Dit zijn op het oog onopvallende burgers die in uitzonderlijke situaties verzeild raken en impulsief geweld plegen.
- 'Onbeheerst': personen zonder adequate remmingen en met een sterke neiging tot agressie.
- 'Overbeheerst': personen die bij herhaling of langdurige blootstelling aan provocerende of frustrerende situaties de controle verliezen. Dit heeft explosief geweld tot gevolg.

Lünnemann en Bruinsma (2005) voegden hier nog een type aan toe: de pathologische geweldplegers die handelt vanuit een ziekelijke stoornis.

Recent voerden Bakker, Drost en Roeleveld (2010) een verkennend onderzoek uit naar de typologie van plegers van publiek geweld en de plegers van geweld tegen de publieke taak. Ook hun typologie is grotendeels gebaseerd op psychologische factoren. Zij onderscheiden 6 typen geweldplegers:

- 'de machteloze gefrustreerde': oudere mannen, gekenmerkt door mentale instabiliteit (geen psychiatrische problematiek) die vanuit een groot gevoel van machteloosheid komen tot geweldpleging.
- 'het korte lontje': mannen en vrouwen van diverse leeftijden met een heftig temperament en lage frustratiedrempel. Zij plegen vooral verbaal geweld.
- 'de verwarde': vooral (oudere) mannen met psychiatrische problemen en/of verslaving. Deze plegers zijn vaak werkloos en hebben een uitkering.
- 'geweld als leefstijl': mannen met een onaangepaste levenswijze, gekenmerkt door agressie en gewelddadig gedrag. Ze hebben vaak een strafblad en zijn bekend van de politie. Bij hen spelen vaak diverse problemen in de sociale context. Deze plegers maken instrumenteel gebruik van geweld om een doel te bereiken. Geweldpleging heeft vaak geen directe aanleiding.
- 'de beïnvloedbare jongere': jonge mannen of vrouwen, die geweld meestal in groepsverband plegen. Groepsdruk of foute vrienden spelen hierbij een belangrijke rol. Deze jongeren zijn verder vaak niet crimineel actief.
- 'de incidentele plegers onder invloed': jonge mannen met doorgaans een stabiel leven met aangepaste levenswijze. Ze hebben geen strafblad maar maken zich schuldig aan geweldpleging onder invloed van alcohol of drugs.

2.4 Motieven en aanleiding

Beke e.a. (1999) beschreven zes scenario's van publiek geweld. Drie passen vooral bij de context *woonwijk*:

- 1 'Eigenrichting'. Deze categorie omvat twee inhoudelijk verschillende incidenten: incidenten waarbij beide partijen asociaal en provocatief handelen en incidenten waarbij buurtbewoners besluiten in te grijpen bij asociaal gedrag van anderen.
- 2 'Klopjacht'. Groepen jongeren die zoeken naar slachtoffers, hen provoceren en in het nauw brengen.
- 3 'Waanzin'. Psychisch gestoorde daders die willekeurig slachtoffers te lijf gaan.

Twee scenario's passen vooral bij de context *uitgaan*:

- 4 'Tot de orde roepen', waarbij de dader openlijk demonstreert dat hij het slachtoffer tot de orde roept
- 5 'Vechterij'. Als de gelegenheid zich voordoet, zal men een vechtpartij niet uit de weg gaan. Deze daders lokken vaak zelf geweld uit.

Tot slot is er een scenario dat zich vooral in het *verkeer* voordoet:

- 6 'Terechtwijzing', waarbij het slachtoffer de uiteindelijke dader wijst op asociaal gedrag. Deze reageert hier vervolgens gewelddadig.

Lünnemann en Bruinsma (2005) vonden dat de meest voorkomende aanleiding 'onderlinge irritaties' (69%) waren, gevolgd door 'geweld zonder aanwijsbare redenen' (23%, geweld dat ook wel zinloos geweld wordt genoemd).

2.5 Keuze voor geweldtypen

Na bestudering van de literatuur over publiek geweld in het algemeen, concludeerden we dat de drie meest voorkomende settings waarin publiek geweld voorkomt (woonwijk, verkeer en uitgaan), een te grove indeling vormen om daderprofielen te maken. Daarom hebben we gekozen voor een differentiatie tussen meer settings en typen geweld, waarbij we enerzijds aansluiten bij het bestaande onderzoek over typering van geweldplegers en anderzijds bij de actualiteit.

We hebben ervoor gekozen daders van geweld in het verkeer en bij het uitgaan te betrekken bij onze studie omdat dit in de literatuur reeds als specifieke dadergroepen worden gezien. Daarnaast is geweld in de context van voetbal toegevoegd. Ook deze groep daders (voetbalhooligans) is in de literatuur en media vaak beschreven als aparte groep waarbij het geweld een speciaal karakter heeft.

Voorts werd gekozen om daders van homonegatief geweld en geweld tegen personen in publieke functies te beschrijven. Deze twee vormen van geweld zijn erg actueel en er zijn reeds verschillende onderzoeken gedaan naar de daders van deze typen geweld.

Tot slot wordt geweld bij vermogensdelicten als apart type geweld onderscheiden, vanwege het speciale karakter van dit geweld (voornamelijk instrumenteel van aard). Ook hiermee sluiten we aan bij de bestaande literatuur waarin dit type geweld altijd wordt onderscheiden van het overige publieke geweld.

Opgesomd zijn de volgende typen geweld geselecteerd voor de verkenning:

- Geweld in het verkeer
- Geweld rondom voetbal
- Geweld bij het uitgaan
- Homonegatief geweld
- Geweld tegen personen in publieke functies
- Geweld bij vermogensdelicten

3 Daders van geweld in het verkeer

Ondanks dat geweld in het verkeer een groot aandeel heeft in het publieke geweld (tussen onbekenden) (Terlouw, Haan & Beke, 1999; Van Kan, Versteegh & Meesters, 1999) is het onderzoek naar dit specifieke type geweld schaars. Enkele onderzoeken buigen zich over de vraag welke kenmerken daders van geweld in het verkeer hebben. Hierbij richt men zich vooral op geweld in de 'normale' verkeerssituatie. Daarnaast kan gedacht worden aan geweld in het openbaar vervoer. Gegevens die bekend zijn over geweld in het openbaar vervoer zijn meestal gebaseerd op incidentenregistraties van de vervoers- en brancheorganisaties zelf. Hieruit wordt vooral geweld tegen personeel van de vervoerders zichtbaar, want geweld tussen reizigers onderling wordt veel minder gemeld.

In onze studie willen we ons vooral richten op fysieke geweldsuiting. De onderzoeken naar geweld in het verkeer richten zich echter dikwijls zowel op verbaal als fysiek geweld. Zo betrekken Geldorp, Van Soomeren en Berepoot, (2004) ook bedreiging met geweld bij hun onderzoek en wordt in een onderzoek van de gemeente Amsterdam ook schelden onder geweld geschaard. De overige onderzoeken beperken zich tot fysiek geweld.

3.1 Geweld in het verkeer

3.1.1 Algemene eigenschappen van daders

Geslacht en leeftijd

Ongeveer 97% van de daders van geweld in het verkeer zijn mannen (Geldorp e.a., 2004; Levelt, 2001; Kan e.a., 1999). Geldorp e.a. vonden dat de grootste groep daders (64%) tussen de 19 en 30 jaar was, maar uit een onderzoek in Amsterdam (door de bestuursdienst Openbare Orde en Veiligheid in 2000) bleek dat de groep tussen de 25 en 39 jaar het meest gewelddadig in het verkeer was. In het onderzoek van Lünemann en Bruinsma (2005) waren de plegers van geweld in de context verkeer gemiddeld 34 jaar oud. Spapens, Hoogeveen en Pardoel (2001) troffen een gemiddelde leeftijd van 41 jaar onder 11 verdachten van geweld in het verkeer. Allen waren mannen.

Etniciteit

Over de etnische of culturele achtergrond van daders van verkeersgeweld is niets bekend.

Antecedenten

Uit onderzoek van de politie Haaglanden (Kan e.a., 1999) bleken de daders van verkeersgeweld vaak al bekend bij de politie: 66% van de daders had politie antecedenten, vooral geweldsdelicten (in de helft van de gevallen). Terlouw en anderen (1999) geven geen cijfers over de achtergronden van daders van verkeersgeweld, maar zij spreken over 'eerzame burgers, die naar aanleiding van irritatie over verkeersgedrag met elkaar op de vuist gaan'.

Hiermee spreken zij indirect de gegevens van Kan en anderen tegen. In de beperkte steekproef van Spapens en anderen (2001), bleken 2 van de 11 aangehouden verdachten 'professioneel crimineel'.

Sociaal Economische Status

Over de sociale achtergrond van daders van geweld in het verkeer op straat is niets bekend.

3.1.2 Aanleiding en scenario's

De meest genoemde aanleiding voor geweld in het verkeer is asociaal gedrag en of het (al dan niet bewust) maken van een verkeersovertreding. Vaak is een verbale opmerking of reactie op iemands gedrag een andere reden om agressief te worden. Het gebruik van alcohol en drugs door de dader speelt in ongeveer 15% van de gevallen een rol (Geldorp e.a., 2004, Beke e.a., 2001).

In het onderzoek van Beke worden een aantal scenario's beschreven waarin de geweldsincidenten in het verkeer kunnen verlopen. Meest voorkomend (8 van de 16 gevallen) is een scenario waarin zowel de dader als het slachtoffer een rol spelen bij de aanloop naar het conflict, en tijdens de confrontatie maar één partij daadwerkelijk gewelddadig wordt en de andere partij zich terugtrekt. Twee andere scenario's die in respectievelijk 3 en 4 van de 16 gevallen voorkwamen waren ten eerste een scenario waarin de dader een hoofdrol speelt zowel in de aanloop als in de confrontatie en het slachtoffer nauwelijks tot geen aanleiding geeft. Het derde scenario is er één waarin geen duidelijk onderscheid gemaakt kan worden tussen de dader en het slachtoffer, omdat beide partijen meewerken aan ontstaan en escalatie van het incident.

3.1.3 Uitingsvormen van geweld

Daders van geweld in het verkeer op straat handelen meestal alleen. Meestal is sprake van één dader en één slachtoffer (Terlouw e.a.; Beke e.a., 2001), in 53% van de gevallen handelden daders alleen, of anders in kleine groepen (tot 4 personen) (Geldorp e.a.).

De daders van het geweld vervoerden zich meestal in auto's (64% - 71%) (Geldorp e.a., van Kan e.a.), per bromfiets, motor of scooter (8%) of per fiets (6%) (Geldorp e.a.)². Hierbij is de categorie 'bromfiets, motor of scooter' oververtegenwoordigd ten opzichte van het deel van de mensen dat gebruik maakt van deze vervoersmiddelen.

In 5-10% van de geweldsincidenten in het verkeer wordt door de dader een wapen gebruikt om te dreigen (Geldorp e.a., Levelt, 2001). Ook voorwerpen die voorhanden zijn, die niet daadwerkelijk als wapen ontworpen zijn, worden hierbij ingezet.

Noot 2 19% van de daders vervoerden zich lopend, maar deze incidenten behoren in de gevallen tot geweld in het openbaar vervoer.

3.2 Geweld in het openbaar vervoer

3.2.1 Algemene eigenschappen van daders

Geslacht en leeftijd

De daders van geweld in het openbaar vervoer zijn iets minder vaak man dan in het verkeer: 9% van de daders van geweld in het OV is vrouw. (Geldorp e.a., 2004; Schuppers, Harland & Versteegh, 2010). Plegers van geweld in het openbaar vervoer zijn jonger dan de plegers van 'verkeersgeweld'. Vooral de groep tot en met 18 jaar is groter (27% tegenover 12,5% bij verkeersgeweld). 86 % van de daders was onder de 30 jaar (tegenover 76% bij overig verkeersgeweld).

Etniciteit

Over de etnische of culturele achtergrond van daders van geweld in het openbaar vervoer is niets bekend.

Antecedenten

Schuppers en anderen (2010) concludeerden dat 47% van de daders van geweld in het OV zogenaamde 'first offenders' waren en geen antecedenten hadden.

Sociaal Economische Status

Over de sociale achtergrond van daders van geweld in het openbaar vervoer is niets bekend.

3.2.2 Aanleiding en scenario's

Ook in het openbaar vervoer is asociaal gedrag de meest genoemde aanleiding voor geweld, gevolgd door een verbale opmerking of reactie op iemands gedrag in 31% van de gevallen. Het gebruik van alcohol en drugs door de dader speelt ook in ongeveer 31% van de gevallen een rol (Geldorp e.a., 2004).

3.2.3 Uitingsvormen

In het openbaar vervoer kwam het vaker tot fysiek geweld dan in het verkeer, waar het vaker bij verbaal geweld bleef (41% fysiek in het openbaar vervoer tegenover 35% in het verkeer).

In het openbaar vervoer werd vaker in gezamenlijkheid gehandeld door daders (voornamelijk groepen groter dan vier personen) en werd 42% van de geweldsincidenten gepleegd door een individuele dader (tegenover 53% in verkeer op straat).

3.3 Conclusie

Verkeer

Daders van geweld in het verkeer zijn overwegend mannen. Over de gemiddelde leeftijd weten we dat deze tussen de 19 en 39 jaar ligt, met de nadruk op de iets oudere doelgroep van tussen 25 en 35 jaar. Hoewel eerder werd verondersteld dat het vaak om brave burgers gaat die toevallig één keer uit de band springen, blijkt dat 2/3e wel reeds bekend was bij de politie, voor de helft vanwege eerder geweld.

Motief is meestal asociaal rijgedrag of een verkeersovertreding, waarbij een verbale opmerking hierover de aanleiding voor geweld vormt. Alcohol speelt in 15% van de incidenten een rol.

Openbaar vervoer

Daders van geweld in het openbaar vervoer zijn jonger dan daders van geweld in het verkeer, waarbij de groep onder de 18 jaar opvalt. Ook valt op dat vrouwelijke daders vaker dit type geweld plegen (9%).

Ook in deze setting is asociaal gedrag vaak het motief voor geweld. Alcohol en drugs spelen vaker een rol, namelijk in 31% van de gevallen.

Aan daderprofilering van geweldplegers in het verkeer is nog nauwelijks aandacht besteed. Daders werden (evenals slachtoffers overigens) in de verschillende onderzoeken wel als 'bijvangst' beschreven op enkele kenmerken, naast beschrijvingen van de aard en omvang van het geweld. Het enige omvangrijke onderzoek dat exclusief over verkeersgeweld gaat en hierbij daders beschrijft, is dat van Geldorp en anderen (2004). Het onderscheid dat wordt gemaakt tussen verkeer op straat en openbaar vervoer is belangrijk, want we zien dat de daders van deze typen geweld van elkaar verschillen. Overig onderzoek naar daders in het openbaar vervoer is niet beschikbaar.

4 Daders van uitgaansgeweld

Uitgaansgeweld wordt in de bestudeerde onderzoeken op verschillende wijzen gedefinieerd. Soms wordt alle fysieke geweld dat op de openbare weg in uitgaansgebieden wordt gepleegd meegenomen (Terlouw & Beke, 1999 en 2001). Ander onderzoek bestempelt geweld als uitgaansgeweld indien het incident in relatie staat met de horeca of uitgaan (dus binnen en buiten de gelegenheid), en het geweld zich voordoet op tijdstippen waarop grote groepen mensen aanwezig zijn (Spapens, Hoogeveen & Pardoel, 2001; Bervoets e.a., 2008). In de praktijk vindt dit geweld vaak plaats op donderdag tot en met zondag avond/nacht. Weer ander onderzoek neemt juist alleen geweld binnen de horecagelegenheden mee (Schuppers, Harland & Versteegh, 2010). Onderzoeken gaan soms uitsluitend over fysiek geweld (Terlouw & Beke; Bervoets e.a.), soms zowel over fysiek als verbaal geweld (Schuppers e.a.) en soms worden zelfs vernielingen en vermogensdelicten tot uitgaansgeweld gerekend (Spapens e.a.) vernieling van goederen of vermogensdelicten niet.

In dit hoofdstuk wordt waar mogelijk alleen fysieke geweldpleging betrokken, zowel binnen horecagelegenheden als buiten op openbare grond. Ook wordt onderscheid gemaakt tussen incidenten waarbij het slachtoffer en de dader onbekenden of bekenden van elkaar zijn. De literatuur maakt dit onderscheid echter niet overal mogelijk.

4.1 Algemene eigenschappen van daders

Geslacht en leeftijd

Het grote merendeel van de daders van uitgaansgeweld zijn mannen. Alleen in het onderzoek van Schuppers e.a. (2010) ligt het aandeel van vrouwen boven de 10% (namelijk 11%). Vergeleken met andere vormen van publiek geweld is het aandeel van vrouwen toch opvallend hoog. Als vrouwen betrokken zijn bij uitgaansgeweld, opereren ze vaak in groepjes. Verder is er weinig bekend over vrouwelijke daders. Ook spelen vrouwen regelmatig een rol in de aanleiding van uitgaansgeweld.

De meeste daders van uitgaansgeweld zijn tussen de 20 en 30 jaar oud (Schuppers e.a., 2010; Bervoets e.a., 2008; Spapens e.a., 2001). Bovendien zijn daders van uitgaansgeweld (hier gedefinieerd als geweld binnen de horecagelegenheden), vergeleken bij de totale groep daders van algemeen geweld in het publieke domein, minder vaak minderjarigen en vaker tussen de 25 en 35 jaar oud (Schuppers e.a., 2010).

Etniciteit

De etnische achtergrond van daders wordt in de literatuur nauwelijks beschreven. Wel blijken discriminatie en racistische opmerkingen het ontstaan van fysiek geweld tijdens uitgaan in de hand te werken. Voort valt op dat bij allochtone daders het loyaliteitsprincipe, waarbij omstanders meevechten met een dader(groep), een grote rol speelt dan bij autochtone daders (Spapens e.a., 2001). Dit vergroot de kans op de escalatie van conflicten.

Marokkanen zijn, in vergelijking met autochtone Nederlanders, in bepaalde delen van het land relatief vaak betrokken bij uitgaansgeweld. Uit het onderzoek van Bervoets e.a. (2008) wordt duidelijk dat 1^e generatie Marokkanen³ oververtegenwoordigd zijn in uitgaansgeweld op twee pleinen⁴ in Amsterdam. Dit geldt alleen voor de groep daders tot en met 21 jaar. In de oudere dadergroepen (vanaf 36 jaar) is hun aandeel kleiner dan dat van Nederlandse, autochtone daders.

Antecedenten

Het merendeel van de daders van uitgaansgeweld is eerder in contact geweest met de politie. Zo bleek dat in Amsterdam 60% van de daders van uitgaansgeweld op het Rembrandtplein of Leidseplein al een strafblad had. Van deze groep pleegde 80% eerder geweldsmisdrijven (Bervoets e.a., 2008). In het onderzoek van Spapens e.a. (2001) in zuidoost Brabant maakte 40% van de verdachten van uitgaansgeweld zich structureel schuldig aan geweldsdelicten in het uitgaanscircuit, maar ook daarbuiten. Deze daders pleegden de helft van de totale omvang van het uitgaansgeweld. Nog eens 20% van het uitgaansgeweld werd gepleegd door daders met een veelvuldig, hoewel niet structureel⁵, antecedentenverleden. Het overige uitgaansgeweld werd gepleegd door daders die weinig antecedenten op hun naam hadden (Spapens e.a., 2001).

In de politieregio Haaglanden bleek 44% van de verdachten die in 2008 aangehouden werden voor geweldpleging in horecagelegenheden één of meerdere geweldsantecedenten te hebben; een vijfde was één keer eerder aangehouden en bijna een kwart van de verdachten twee keer of vaker. Het aandeel doorstromers en veelplegers ligt onder daders van uitgaansgeweld aanzienlijk hoger dan bij daders van ander publiek geweld (Schuppers e.a., 2010). Volgens de onderzoekers kan dit mogelijk verklaard worden door de hogere gemiddelde leeftijd bij daders van uitgaansgeweld waardoor de kans op antecedenten groter is.

Sociaal economische status

De daders van uitgaansgeweld zijn over het algemeen personen met een normale sociale achtergrond. Van de onderzoeksgroep van Spapens e.a. (2001) volgde 22% van de daders een opleiding, waarvan een kwart HBO of wetenschappelijk onderwijs. 48% van de daders had een baan, waarvan het merendeel (68%) in de productiesector. Een groep van 8% was werkloos/afgekeurd en van 22% van de ondervraagden was onbekend wat ze deden.

Ook Bervoets e.a. (2008) lieten zien dat de daders van uitgaansgeweld uit een redelijk milieu komen. 27 van de 44 daders hadden werk en 11 volgden een opleiding. Deze daders worden door de politie 'gelegenheidsdaders' genoemd. Zij ondergaan een gedaantewisseling tijdens het uitgaan, van 'voorbeeldige' burger, naar 'agressieveling' (Bervoets e.a., 2008).

Noot 3 Personen die zijn geboren in Marokko.

Noot 4 Rembrandtplein en Leidseplein.

Noot 5 Door Spapens e.a. wordt geen definitie gegeven van de termen 'veelvuldig' en 'structureel'. Uit de inhoud van de tekst kan opgemaakt worden dat structurele daders meer delicten plegen dan degene die zich veelvuldig schuldig maken aan geweld.

4.2 Typering subgroepen daders uitgaansgeweld

Het aantal en de zwaarte van antecedenten vormen een belangrijke basis voor de categorisering van subgroepen daders. In het onderzoek van Spapens e.a. (2001) in zuidoost Brabant werden: 40% van de daders van uitgaansgeweld ingedeeld in de categorie 'hoog risico': zij maakten zich structureel schuldig aan geweldsdelicten in het uitgaanscircuit en pleegden doorgaans ook delicten buiten het uitgaan; 46% in 'verhoogd risico': zij hebben weinig antecedenten, maar er is wel sprake van risicofactoren; 14% had aanvankelijk een 'laag risico': zij hadden geen antecedenten voor het plegen van het geweldsdelict bij het uitgaan.

Daders met een hoog risico konden getypeerd worden als:

- 1 Verdachten die kampen met een combinatie van gedrags- of psychische problematiek en (een verleden van) structureel druggebruik, en/of;
- 2 Verdachten die deel uitmaken van een dadergroep die specifiek te onderscheiden is (de groepsleden kennen elkaar relatief goed). In zuidoost Brabant spreken ze van een groep K, die bestaat uit eerste generatie Marokkaanse jongens van rond de 25, die de Nederlandse taal slecht beheersen en laag zijn opgeleid;
- 3 Verdachten die veel criminele antecedenten hebben (binnen en buiten het uitgaanscircuit). Ze zijn 'professioneel' of 'beginnend' crimineel. De beginnende criminelen plegen volgens Spapens e.a. meestal geweld in groepsverband.

Daders met een verhoogd risico konden getypeerd worden als:

- 1 Daders die risicovol uitgaansgedrag vertonen in situaties met geweld die kunnen leiden tot verdere escalatie. Deze daders zoeken geweld niet op, maar het schrikt ze ook niet af. Hun (fysieke) zelfverzekerdheid wordt opgevat als provocerend;
- 2 Allochtone jongeren die zich gediscrimineerd voelen of een neerbuigende houding zien bij autochtonen;
- 3 Verdachten met beperkte criminele antecedenten, waarbij geen structurele criminele patronen zijn gevonden.

Daders met een laag risico konden getypeerd worden als verdachten zonder antecedenten of indirecte risicofactoren. Ze zijn 'op de verkeerde plaats, op de verkeerde tijd'.

4.3 Aanleiding en motieven

Persoonlijke achtergronden als motief

Spapens e.a. (2001) formuleerden enkele hypothesen over motieven voor uitgaansgeweld die hun basis hebben in de persoonlijke achtergronden van de daders. Zo wordt bijvoorbeeld verondersteld dat problemen binnen het gezin leiden tot uitgaansgeweld. 45 % van hun onderzoekspopulatie in politieregio Brabant zuidoost woont (nog) thuis. Daarvan meldt 41% problemen te hebben thuis en 7% mishandeld te worden door (één van) de ouders (Spapens e.a., 2001).

In een enkel geval blijkt het verbreken van een partnerrelatie aanleiding te zijn tot geweld, maar over het algemeen (68%) hadden de daders geen relatie (Spapens e.a., 2001).

Omstandigheden als aanleiding

In het onderzoek van Terlouw e.a. (1999) over geweld op straat in uitgaansgebieden tussen onbekenden wordt het volgende opgemerkt: 'in uitgaanscentra vindt geweld op straat veelal plaats in de vorm van confrontaties tussen twee groepen of tussen een groep en een individu' (Terlouw e.a., 1999;37). De leden van de groepen zijn echter niet perse goede bekenden van elkaar. Het kan ook gebeuren dat omstanders zich in het conflict mengen. Uitgaansgeweld vindt dus vaak in groepsvorm plaats.

In het onderzoek van Beke e.a. (2001) worden twee soorten aanleidingen voor geweld bij het uitgaan onderscheiden. Ten eerste zijn er triviale incidenten die voor irritatie zorgen, bijvoorbeeld: iemand valt de vriendin van de dader lastig, weigert een biertje, wordt de toegang ontzegt tot discotheek of nachtclub, of maakt dronkemansgrappen. Omstandigheden (drukke, temperatuur, muzieksoort en -volume) beïnvloeden de reactie op deze incidenten. Ook heerst het idee dat er tijdens het uitgaan geen beperkingen mogen zijn (Van der Linden e.a., 2004). Hierdoor zal men als dit wel gebeurt, sneller frustratie voelen en overgaan tot geweld.

Ten tweede zijn er de doelbewuste provocaties. Verveling, uitlokking of het zoeken naar een kick leiden tot doelbewuste geweldsincidenten (Beke e.a., 2001). Aanleidingen voor dit soort gedrag of (snelle) irritatie kunnen zowel gevonden worden in de psychische sfeer, maar ook in groepsdynamiek. Uitgaansgebieden zijn ontmoetingsplekken waar veel diversiteit tussen bezoekers is. Dit botst met de territoriumdrang van sommige groepen, die hierdoor op de vuist gaan met anderen. Straatcultuur en het 'opkomen voor je maat' zijn hierin centrale begrippen (Bervoets e. a. (2008).

Abraham, Hoek, Hulshof, en Pach (2007) wijzen op de problemen die veroorzaakt worden na sluitingstijd als de horecagelegenheden tegelijkertijd leegstromen.

Rol van omstanders

Omstanders hebben bij uitgaansgeweld vaak een aanzienlijke rol. Enerzijds kunnen omstanders pogingen ondernemen om het conflict te beëindigen. Anderzijds komt het voor dat conflicten verergerd worden door inmenging van omstanders. Omstanders zijn ook een belangrijke factor in geweld tegen de politie in uitgaansgebieden. Ze kunnen de politie bewust belemmeren in het uitvoeren van hun taak. Daarnaast kan het optreden van de politie als gezichtsverlies van de verdachte geïnterpreteerd worden, dat verergerd wordt door een hoger aantal toeschouwers (Abraham e.a., 2007). Kenmerkend voor uitgaansgeweld is bovendien de tweezijdigheid in aanloop en escalatie. Een strikt onderscheid tussen de dader en slachtoffer is niet altijd te maken (Beke e.a., 1999; Bervoets e.a., 2008, Spapens e.a., 2001).

Alcohol

Tevens is er vaak alcohol in het spel. Welke invloed dit precies heeft wordt niet eenduidig verwoord in de literatuur. Bruinsma e.a. (2008;1) zeggen hierover: 'Over de relatie tussen alcohol- en drugsgebruik en gewelddadig gedrag bestaat discussie. Een causaal verband is tot op heden niet aangetoond. Wel zijn er studies die een relatie aantonen – of op zijn minst veronderstellen – tussen geweldsmisdrijven en het gebruik van alcohol- en/of drugs door daders'. Voor een voorbeeld van dergelijke onderzoek wordt verwezen naar onder meer het onderzoek van Spapens e.a. 2001. Hierin wordt gesteld dat alcohol en drugs enerzijds indirect leiden tot geweld (door bijvoorbeeld het aanstoten van de 'verkeerde' persoon door mindere motoriek hetgeen geweld uit kan lokken bij de ander). Ook kan gebrekkige risico-

inschatting een gewelddadige reactie veroorzaken (Beke e.a., 2001). Anderzijds kan alcohol leiden tot een verhoogde agressiviteit van de persoon onder invloed. Bervoets e.a. (2008): 'Alcohol en drugs zijn vaak de katalysator voor [een] geweldsuitbarsting'.

In het onderzoek van Abraham e.a. (2007) over geweld tegen de politie in uitgaansgebieden blijkt dat politiebeambten excessief drankgebruik zien als een belangrijke factor of oorzaak in uitgaansgeweld. Ook waren nagenoeg alle geïnterviewde daders (74 verdeeld over 5 gemeenten) onder invloed van drank tijdens de geweldpleging. 'Veel bezoekers komen al in beschonken toestand naar het horecagebied en veroorzaken al snel problemen' (Abraham, 2007;29).

4.4 Conclusie: stand van zaken onderzoek uitgaansgeweld

90% van de daders van uitgaansgeweld zijn man. Veel van hen zijn tussen de 20 en 30 jaar oud. Daders van uitgaansgeweld worden vooral getypeerd door de politie antecedenten die zij doorgaans reeds op hun naam hebben. Kenmerkend voor dit type geweld is ook de diffuusheid tussen slachtoffer en dader rollen.

In het algemeen wordt verondersteld dat alcohol en drugs een belangrijke rol spelen bij uitgaansgeweld, echter op welke wijze de relatie tussen alcohol en geweld zich voordoet is niet bekend.

Daders hebben overwegend een normale sociaal economische achtergrond. De invloed van etnische achtergrond op uitgaansgeweld is nog nauwelijks onderzocht. Wel blijkt dat Marokkanen oververtegenwoordigd zijn in de dadergroep, met name in Amsterdam.

Het onderzoek naar daderkenmerken van uitgaansgeweldplegers beperkt zich vooralsnog tot bepaalde regio's (zoals Spapens die uitgaansgeweld in zuidoost Brabant onderzocht en Bervoets die twee pleinen in Amsterdam onderzocht), of beschrijft mogelijke kenmerken en motieven die vervolgens niet empirisch worden getoetst. Terlouw en Beke e.a. (1999, 2001) voerden onderzoek op grotere schaal uit, echter zij gingen in beperkte mate in op daderkenmerken. Ook is dit onderzoek tamelijk gedateerd (ruim 10 jaar oud).

5 Daders van geweld rondom voetbal

In de setting rondom voetbalwedstrijden, worden veel strafbare feiten gepleegd. Deze strafbare feiten worden gevat onder 'voetbalvandalisme', wat hierdoor een vergaarbak is van allerlei soorten overtredingen en misdrijven⁶. Ferwerda en Gelissen (2001) pleitten er dan ook voor om de term 'voetbalcriminaliteit' te gebruiken om deze feiten aan te duiden.

De meeste bronnen rapporteren over fysiek geweld (tegen personen) rondom voetbalwedstrijden, maar er zijn ook onderzoeken (Bogaerts, Spapens & Bruinsma, 2003) die bij voetbalgeweld ook andere strafbare feiten hebben ondergebracht zoals vernieling en belediging. Ook het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme registreert naast geweldpleging ook andere feiten onder voetbalvandalisme. De verschillende definities werken soms wat verwarrend.

5.1 Algemene eigenschappen voetbalhooligans

Geslacht en leeftijd

De groep voetbalhooligans bestaat (bijna) uitsluitend uit mannen (Leiden, Arts & Ferwerda, 2009; Bogaerts e.a., 2003; Ferwerda & Gelissen, 2001).

Over de leeftijd van deze mannen bestaan verschillende cijfers. Door Bogaerts, Spapens en Bruinsma (2003) werd een gemiddelde leeftijd van 24,5 jaar gevonden. Iets minder dan de helft van de personen was jonger dan 21 jaar, en zelfs 22% was 31 jaar of ouder. Andere onderzoeken typeren de leeftijd van hooligans als tussen de 15 en 25/30 jaar oud (Ferwerda & Gelissen).

Vanuit cijfers van het CIV blijkt dat oudere daders (ouder dan 30 jaar) van voetbalgerelateerde criminaliteit, minder vaak openlijk geweld plegen dan jongere daders (CIV, 2009). Ook Van Leiden e. a. vonden dat de hooligans die als 'excessieve geweldpleger' kon worden bestempeld, jonger waren dan de andere hooligans.

Etniciteit

De meeste hooligans zijn autochtoon, tot wel 98% van deze mannen is van autochtone afkomst (Bogaerts e.a., 2003). 'Donkere jongens' in de groep hooligans zouden statusverhogend werken voor de groep (Ferwerda e.a., 2001).

Antecedenten

De mate waarin plegers van voetbalgerelateerd geweld antecedenten hebben, varieert. Daders in verschillende subgroepen, hebben in verschillende mate eerdere politiecontacten op hun naam staan.

Gekeken naar de groep als totaal, zien we bij Bogaerts en anderen dat de meeste (72%) respondenten al eens eerder waren aangehouden.

Noot 6 En niet alleen vandalisme.

Van deze recidivisten had de grootste groep eerder geweldsdelicten gepleegd (23% geweld buiten voetbalsetting, 10% voetbal gerelateerd geweld en 19% zowel voetbal- als niet-voetbal gerelateerd geweld). Kanttekening hierbij is dat onder respondenten niet alleen plegers van geweldsdelicten werden geschaard, maar ook personen die andere strafbare feiten rondom voetbal hadden gepleegd.

Het CIV registreert de personen die jaarlijks worden aangehouden voor een voetbalgerelateerd strafbaar feit en. In het seizoen 2008-2009 bleek 75% van deze daders, zogenaamd 'first offender' te zijn. Een kwart van de aanhoudingen betrof dus 'recidivisten' (CIV, 2009).

De notoire orderverstorende voetbalhooligans in het onderzoek van Leiden e.a. (2010) hadden een omvangrijke justitiële historie. De feiten waarvoor zij met justitie in aanraking kwamen waren vooral geweldsdelicten (openlijke geweldpleging, bedreiging, 49%) maar ook vermogensdelicten (15%) en verkeersdelicten (10%) en openbare orde delicten (7%).

Sociaal Economische Status

De sociale achtergronden van hooligans zijn meer heterogeen dan vaak gedacht wordt. Het zijn niet allemaal gemarginaliseerde, laagbetaalde of werkloze jongeren, hoewel de groep die afkomstig is uit de lage sociale milieu wel oververtegenwoordigd is (Bogaerts e.a., 2003). Onder de hooligans bevinden zich ook intelligentere 'regelaars', die vaker uit de middenklasse komen (Torre, 2001). Over hooligans bestaat bij sommige mensen het beeld van rechts-extremistische 'skinheads', echter hooligans lijken nagenoeg geen politieke interesse te hebben. Er zijn zelfs incidenten waarbij hooligans met rechts-extremistische demonstranten op de vuist gingen.

Middelengebruik

Alcohol is een belangrijke factor bij het plegen van de feiten: 70% had alcohol gebruikt, waarbij opviel dat oudere daders meer alcohol hadden gedronken dan de jongere daders (Bogaerts e.a., 2004). Hetzelfde gold voor drugsgebruik, wat door 25% van de daders werd gedaan.

5.2 Typering subgroepen voetbalhooligans

Binnen de groep plegers van voetbal gerelateerd geweld, is een onderverdeling te maken in subgroepen. Een veel gemaakt onderscheid is tussen de 'harde kern', de 'meelopers' of 'gelegenheidshooligans' en de 'volgers' of 'wanna be's'. Iedere groep heeft zijn eigen kenmerken en geweldsrisico's.

5.2.1 Harde Kern

Onder Harde Kern hooligans zijn er relatief oude en jonge groepen (Torre; Ferwerda, 2001).

- De oude harde kern hooligans zijn mannen van boven de 20 jaar, die al een geruime geschiedenis als hooligan hebben. Volgens de literatuur draagt deze groep 20-ers en 30-ers het hooliganisme: ze zijn de leiders, denkers en regisseurs. Voor deze volwassen mannen biedt het hooliganisme een gelegenheid 'zich te gedragen als een kind'. De onderlinge binding tussen deze hooligans is groot. Over de binding met de voetbalclub bestaan verschillende meningen. De één beschouwt de binding met

de club als groot binnen deze groep, anderen trekken dit in twijfel. Men is het er in ieder geval over eens dat binding met de club gunstig is, en hoe minder binding met de club, hoe groter het gevaar van de hooligans.

Deze mannen maken zich weinig (openlijk) schuldig aan voetbalcriminaliteit. Wel hebben ze vaak veel antecedenten, ook niet-voetbalgerelateerd, en hebben ze soms zelfs banden met het criminele circuit.

Excessief alcohol en drugsgebruik (vnl. softdrugs, speed en cocaïne) is normaal in deze groepen.

- De jonge harde kern hooligans zijn veelal autochtone jongeren en jongvolwassenen tussen 16 en 21 jaar. Deze jonge harde kern onderhoudt wel banden met de oudere harde kern maar kan niet altijd op hun steun rekenen. De jonge garde is onberekenbaarder dan de oude garde en gebruikt meer geweld, ook op gelegenheden buiten het voetbal⁷. Dit vindt de oude garde onverstandig en keurt het af. De nieuwe hooligans hebben minder binding met de club dan de oude hooligans (Ferwerda, Leiden en Ham, 2010). Ze accepteren geen sturing of leiding van de club.

Het meest recente onderzoek onder notoire voetbalhooligans (Leiden e.a., 2010) wees een relatief hoge gemiddelde leeftijd van 28 jaar uit. Ze hadden een omvangrijke criminele historie, ook in vergelijking met andere ordeverstoorers zoals wijkverstoorers en activisten.

5.2.2 Meelopers of gelegenheidshooligans

Deze hooligans worden soms meelopers genoemd, soms gelegenheidshooligans. Het gaat om een grotere groep dan de harde kern. Het zijn mannen tussen de 15 en 25 jaar, die zich soms aansluiten bij de harde kern. Dit gebeurt met name bij wedstrijden of andere gelegenheden waarbij ze ongeorddigheden verwachten. Ze hebben een belangrijk aandeel in geweldsincidenten en staan vooraan bij gevechten en rellen. Deze groep heeft een lage geweldsdrempel. Meelopers staan er niet om bekend rellen te initiëren of creëren, maar benutten de kansen om te rellen. Deze gelegenheidshooligans hebben weinig binding met het voetbal en ze zijn vaak niet eens fan. Het zijn dan ook deze hooligans die zich buiten de voetbalsetting op evenementen eveneens gewelddadig kunnen manifesteren en deelnemen aan rellen.

Deze jongens en mannen plegen ook buiten de voetbalsetting geweldsdelicten en hebben vaak een reeks antecedenten op hun naam, hoewel minder dan de leden van de harde kern.

Ook in deze groep wordt veel alcohol en drugs gebruikt, die als ontremmers werken.

5.2.3 Volgers of wanna be's

De volgers tot slot zijn jongeren vanaf 15 jaar die de harde kern volgen maar nauwelijks contact met hen hebben. Sommigen willen graag bij de harde kern horen, maar de meeste zijn vooral op sensatie uit en komen met name kijken. Ze kunnen soms vatbaar zijn voor massa-effecten die bij rellen ontstaan, maar raken over het algemeen niet betrokken bij het geweld.

Noot 7 Zo is inmiddels bekend dat bij de strandrellen in Hoek van Holland de jonge Harde Kern van Feyenoord een belangrijke rol heeft gespeeld.

Het gaat veelal om 'straatjongeren' die geweld niet schuwen en een nieuwe vorm van vertier zoeken naar mate ze ouder worden.

Deze jongeren hebben weinig antecedenten en plegen nauwelijks strafbare feiten. Ze gebruiken minder alcohol en drugs dan de eerder genoemde groepen

5.2.4 Fanatieke supporters

Hooligans moeten niet verward worden met fanatieke supporters. Deze laatste groep heeft een hogere geweldsdrempel en een hogere mate van zelfcontrole en sociale controle, waardoor geweld minder snel voorkomt. Deze supporters maken zich wel schuldig aan verbaal geweld. Onder deze groep bevinden zich ook wel 'gelegenheidshooligans', deze verschillen echter sterk van de eerder genoemde groep. Het betreft fanatieke clubsupporters die zich laten meeslepen in de spanning en emotie, en zeker niet geen sensatiezoekende non-fans zoals in de andere groep gelegenheidshooligans.

5.3 Ontwikkelingen

Een aantal ontwikkelingen betreffende voetbalgerelateerde geweldplegers is vanuit de bronnen naar voren gekomen:

- Bij betrokkenen bestaat de indruk dat onder de voetbalhooligans die worden aangehouden steeds meer jongeren zijn. Het CIV spreekt van '4^e generatie hooligans', die 'nog niet volledig in beeld zijn'. Dit beeld blijkt echter niet uit de cijfers. Het percentage voetbalvandalen onder de 18 jaar is volgens het jaarverslag van het CIV 2008-2009 al een aantal jaren stabiel, tussen de 16% en 20%⁸. De grootste groep vandalen is tussen de 20 en 30 jaar. Tussen de 18% en 24% was ouder dan 30 jaar. Let op, het gaat hier om personen die vanwege allerlei soorten feiten zijn aangehouden, niet alleen gewelddelicten. 'Tienerhooligans' worden in de literatuur ook teruggevonden vanaf de jaren '70 (Torre, 2003).
- De toename van alcohol en drugsgebruik baart het CIV ernstige zorgen. Deze toename maakt het geweld dat gepleegd wordt onberekenbaarder en gewelddadiger.
- Het geweld gepleegd door hooligans verplaatst zich steeds meer naar de settings buiten voetbalwedstrijden. Op grote evenementen waar rellen plaatsvonden, bleken voetbalhooligans een belangrijke rol te spelen, zoals in Hoek van Holland (2009), de Vierdaagse van Nijmegen (2005) en op Dance Valley in Spaarnwoude (2004).
- Het CIV spreekt tevens over de ontwikkeling van een 'lerend vermogen' van de hooligans ten opzichte van de werkwijzen van de politie. Dit maakt de aanpak van de hooligans lastiger.

Noot 8 Cijfers CIV jaarverslag 2008-2009.

5.4 Conclusie: stand van zaken onderzoek voetbalgerelateerd geweld

Daders van voetbalgerelateerd geweld laten zich niet gemakkelijk als uniforme groep omschrijven. De helft is jonger dan 21 jaar, maar er is ook aanzienlijke groep oudere hooligans, van boven de 30 jaar. Wel weten we dat het bijna uitsluitend om mannen gaat, voor een zeer groot deel autochtoon. De mate waarin de daders antecedenten op hun naam hebben is verschillend en afhankelijk van het subtype dader. Volgens cijfers van het CIV is er een grote groep daders van voetbalcriminaliteit die daarna nooit meer aangehouden worden voor criminaliteit rondom voetbal (dit komt tot uiting in de grote groep First offenders). Degenen die voetbalhooligans worden genoemd (zowel harde kern- als gelegenheidshooligans) hebben echter vaak een waslijst van antecedenten, met vooral geweldsdelicten binnen en buiten het voetbal. Alcohol en drugs worden in grote mate gebruikt door deze daders.

Voetbalhooligans zijn de groep geweldplegers die het meest nauwgezet in de gaten wordt gehouden. De politie is al jaren bezig met de werkwijze Hooligans in Beeld, waarbij hooligans uitgebreid in kaart worden gebracht ten behoeve van de aanpak. Ook het CIV registreert enkele eigenschappen van daders van geweld rondom voetbalwedstrijden in hun systemen. De voetbalgeweldplegers zijn dus goed in beeld bij professionals. Toch is het beschikbare empirisch onderzoek naar plegers van voetbalgeweld nog tamelijk beperkt en gedateerd. De typering van de subgroepen is voornamelijk gebaseerd op een casestudy (Torre, 2001) en literatuuronderzoek (Ferwerda, 2001). Onlangs voerden Leiden en anderen (2009) een onderzoek uit naar notoire voetbalhooligans die ze uitgebreid beschreven. Hier betrof het echter een beperkte steekproef.

6 Daders van homonegatief geweld

Nederland is internationaal bekend om haar tolerante houding tegenover homoseksuelen, waaronder het erkennen van het homohuwelijk. De laatste tijd wordt echter steeds vaker bericht over antihomoseksueel geweld, ofwel 'potenrammen'. Wie doen dat nu eigenlijk?

Onderscheid kan worden gemaakt tussen gradaties van agressie tegen homoseksuelen: homo intolerantie, verbaal geweld tegen homoseksuelen of fysiek geweld tegen homo's. Het blijkt dat in de meeste onderzoeken zowel verbaal als fysiek geweld onder de noemer homonegatief geweld is geschaard. In het onderzoek van de Politieacademie (2008) worden geweldsmisdrijven tegen homoseksuelen bijvoorbeeld gecategoriseerd in: fysiek geweld tegen (vermeende) homoseksuelen, geweld tegen goederen (bijv. vernieling/bekladding), bedreiging/intimidatie, verbaal of schriftelijk geweld (uitschelden/ kwetsende briefjes/berichten op internet/systematisch pestgedrag), en zelfs een categorie 'overig' wordt onderscheiden.

Buijs, Hekma en Duyvendak (2009) hanteren een soortgelijke definitie: 'antihomoseksueel geweld is: verbaal geweld (uitschelden en discriminerend taalgebruik), bedreiging, beroving en fysiek geweld, waarbij volgens slachtoffer(s), dader(s), politie of getuige(n) de (vermeende) seksuele voorkeur van het slachtoffer een duidelijke rol speelt'. Heteroseksuelen kunnen volgens deze definitie dus ook slachtoffer worden van antihomoseksueel geweld.

Ook Schuyf (2009), Van San & De Boom (2006) en Poelman & Smits (2007) hanteren dezelfde definitie.

Alleen het onderzoek van Van der Meer (2003) lijkt zich geheel te richten op fysiek geweld tegen homoseksuelen, oftewel 'gay bashing'. De definitie wordt echter niet geëxpliciteerd.

Omdat overwegend onderzoek beschikbaar is waarin naast fysiek geweld ook ander agressief gedrag tegen homo's wordt beschreven, vatten we in dit hoofdstuk onder homonegatief geweld niet uitsluitend fysiek geweld.

De potentiële dadergroep van homonegatief geweld is groot, zo concluderen Buijs, Hekma en Duyvendak (2009). Homo-intolerantie is namelijk algemeen aanwezig, blijkt uit zowel literatuuronderzoek als enquêtes en interviews onder scholieren. Homoseksualiteit wordt echter gedoogd zolang het niet te dichtbij komt (Schuyf, 2009). Zodra het te dichtbij komt, kan de homo-intolerantie omslaan in homonegatief geweld. Dit wordt verder uitgelegd in onderstaande paragrafen. Het geweld kan (volgens de definitie van Buijs e.a., 2009) echter variëren van discriminatie en uitschelden tot fysiek geweld. De potentiële dadergroep die daadwerkelijk overgaat tot fysiek homonegatief geweld is beperkter.

6.1 Algemene eigenschappen van daders van homonegatief geweld

Geslacht en leeftijd

Het zijn voornamelijk jonge mannen die geweld plegen tegen homoseksuelen. In Amsterdam zijn degenen die daadwerkelijk tot fysiek geweld overgingen veelal mannen tussen de 18 en 25 jaar oud. Mannelijke homo's zijn ook

vaker het slachtoffer van homonegatief geweld dan vrouwen (Buijs e.a., 2009). Onderzoek in heel Nederland (Politieacademie, 2008) wees uit dat 39% van de daders individuele mannen zijn, 46% een groep personen met een overwegend mannelijke samenstelling, 4% vrouw en 11% onbekend. In dit onderzoek ging het niet alleen over fysiek geweld jegens personen, maar ook verbaal geweld en pesten (23%), bedreiging (11%) of geweld tegen goederen zoals bekladding (28%).

Overigens heeft dit onderzoek betrekking op 150 geregistreerde aangiften van homonegatief geweld in de eerste helft van 2008. Waarschijnlijk wordt een aanzienlijk deel van de aangiften van homonegatief geweld niet specifiek als zodanig door de politie geregistreerd.

Poelman en Smits (2007) leggen een verband tussen de typen gepleegd geweld en de betrokken daders in België. 'De jongste [mannelijke] daders en vrouwelijke daders zijn voornamelijk betrokken bij schelden en pesten. Bedreiging met lichamelijk geweld en daadwerkelijke mishandeling zijn feiten die vooral gepleegd worden door de iets oudere [mannelijke] daders tussen 18 en 30 jaar'. Daders van seksuele agressie (in Brussel) zijn veelal mannen van boven de 30 jaar oud, die in vergelijking tot de jongere daders, vaker alleen handelen. In het onderzoek wordt 'seksuele agressie' niet verder gedefinieerd.

Etniciteit

Vanuit politiegegevens in Amsterdam blijken daders van homonegatief geweld even vaak van autochtone, als Marokkaanse afkomst te zijn; beide type daders maken daar 36% van de totale dadergroep uit (Buijs e.a., 2009). Dit houdt in dat Marokkanen oververtegenwoordigd zijn onder daders van homonegatief geweld in Amsterdam.

Een verklaring voor de oververtegenwoordiging van allochtonen in homonegatief geweld, moet volgens onderzoekers gezocht worden in de culturele (sociale) achtergronden van de daders en niet in hun de religie (Van der Meer, 2003).

De Politieacademie (2008) stelde vast dat het percentage allochtonen onder de daders van homonegatief geweld in Nederland op 14% ligt (21 van de 150 gevallen). Dit percentage is echter vertekend, aangezien onder de categorie autochtone daders ook de groep 'onbekende daders' werd opgenomen.

Antecedenten

De meeste daders blijken al eerder te zijn opgepakt voor geweldsdelicten (vaak niet homoseksueel gerelateerd). Het dader en slachtoffer zijn bij zwaar fysiek geweld vaak onbekenden van elkaar (Poelman en Smits, 2007). Dit bemoeilijkt de aangifte en de pakkans. Bovendien zijn het regelmatig spontane acties, zonder voorbedachte rade.

Uit diverse slachtofferenquêtes komt naar voren dat weinig homoseksuelen aangifte doen van verbaal geweld of discriminatie (Van San en de Boom, 2006). Daarbij, registreren politiekorpsen homonegatief geweld pas sinds een aantal jaar. Hierdoor zijn de registraties van homonegatief geweld nog maar beperkt, hetgeen het moeilijk maakt uitspraken te doen over antecedenten van de daders.

Sociaal Economische Status

De sociale achtergrond van de mannen die tot homonegatief geweld overgaan verschilt. Terwijl sommige onderzoeken concluderen dat sociale achtergrond geen invloed heeft, wordt in de meeste onderzoeken wel verband gelegd met sociale achtergronden. Schuyf (2009) beweert dat sociale klasse niets met homonegatief geweld te maken heeft. Van der Meer (2003) ziet wel een verband met sociale klasse: De daders zouden uit lage sociale klasse komen en uit weinig harmonieuze gezinnen.

6.2 Motieven en aanleiding

Zoals aan het begin van het hoofdstuk al is aangegeven, is homo-intolerantie algemeen aanwezig onder de bevolking.

Het gevoel van de dader versierd te worden door het homoseksuele slachtoffer wordt vaak opgegeven als reden voor geweld (Buijs en anderen, 2009). De dader protesteert gewelddadig tegen het zijn van een 'seksueel object voor homomannen'. Daders hebben, volgens Van der Meer (2003), een laag en/of overdreven zelfbeeld, zijn weinig geïndividualiseerd en hebben een verkeerd beeld van homoseksualiteit. Homoseksualiteit komt dan te dichtbij.

Groepsdruk en straatcultuur

Groepsprocessen zijn van invloed op het ontstaan van homonegatief geweld. Geweld zou gebruikt worden om de mannelijke status te verkrijgen in een groep, aldus Buijs en anderen (2009). Van der Meer (2003) noemt dit ook wel 'rite de passage'. '...eer, status en macht verkrijgen over een oneerbare ander [de homoseksueel], die tot de gestoorde buitenwereld behoort, zijn ingrediënten om betekenis in het leven en mannelijkheid te realiseren.' (Van der Meer, 2003) Het verkrijgen van status door het plegen van anti-homoseksueel geweld gebeurt tevens in de context van de 'straatcultuur'. Dit zou een verklaring kunnen bieden voor de oververtegenwoordiging van Marokkanen onder de daders van homonegatief geweld, die zich vaak manifesteren in deze straatcultuur.

6.3 Conclusie: stand van zaken onderzoek homonegatief geweld

Daders van homonegatief geweld zijn voornamelijk jonge mannen, tussen de 17 en 25 jaar, die het geweld in groepsverband plegen. In Amsterdam zijn Marokkaanse jonge mannen oververtegenwoordigd ten opzichte van autochtone jonge mannen.

Daders van homonegatief geweld hebben vaak meerdere gewelddadigheden op hun naam. De achtergrond van de dader wordt verder gekenmerkt door een laag sociaal milieu.

Homonegatief geweld wordt sinds korte tijd door de politie apart geregistreerd. Tot dusverre heeft alleen de politieacademie onderzoek gedaan op grond van politiecijfers, andere onderzoeken baseren zich op interviews en enquêtes met slachtoffers. Het geringe aantal aangiften dat blijkt uit dit onderzoek als homonegatief geweld wordt geregistreerd doet vermoeden dat nog veel geweld tegen homo's nog niet als zodanig geregistreerd wordt. Verder valt op dat het onderzoek over dit onderwerp vaak breder dan alleen fysiek geweld wordt getrokken.

7 Daders van geweld tegen personen in publieke functies

Publieke functionarissen (zoals buschauffeurs, ambulancebroeders en brandweermensen) krijgen steeds meer te maken met tijdens de beoefening van hun functies. Ook de politie houdt zich bezig met de vraag hoe zij haar gezag duidelijk kan maken, zonder zelf het doelwit van geweld te worden.

Vanwege de grote impact van dit type geweld, is geweld tegen publieke personen al jaren een speerpunt van de Nederlandse overheid. 'Naast de soms ernstige persoonlijke gevolgen tast agressie en geweld tegen werknemers met publieke taken ook het gezag van de overheid aan. Werknemers worden soms gedwongen om iets te doen of te laten wat op een andere wijze zou moeten gebeuren of wat andere burgers aantast in hun rechten.'⁹.

In de meeste onderzoeken naar agressie en geweld tegen personen in publieke functies, wordt zowel verbaal als fysiek geweld beschreven. Vugt en Bogaerts bijvoorbeeld definiëren geweld als volgt (2007): 'Onder agressie en geweld wordt verstaan voorvallen waarbij een persoon psychisch of fysiek wordt lastig gevallen, bedreigd of aangevallen. Het [geweld] moet doelbewust plaatsvinden en tegen de wil van de werknemer.' Ook Sikkema, Abraham en Flight (2007) beschrijven geweld in de breedste zin van het woord. Zij hanteren echter wel een duidelijke scheiding tussen verbaal en fysiek geweld. Abraham, Van Hoek, Hulshof en Pach hanteren een tweedeling in verbaal en fysiek geweld tegen de politie in uitgaansgebieden. 'Onder verbaal geweld verstaan wij schelden, beledigen en dreigen. Tot de categorie fysiek geweld rekenen wij zaken als schoppen, slaan, duwen, knijpen, krabben en spugen' (2007;16). Beseft moet worden dat (in het geval van geweld tegen de politie in uitgaansgebieden) verbaal geweld vaak vooraf gaat aan fysiek geweld.

Ondanks dat in de onderzoeken verschillende soorten en gradaties van geweld tegen personen in publieke functies worden onderscheiden, wordt hiermee weinig verband gelegd in de beschrijving van daders. We weten zodoende niet of er daders zijn die vooral verbaal agressief zijn en of er daders zijn die vooral fysiek gewelddadig zijn en of zij verschillende kenmerken hebben. Omdat het onderzoek naar geweld tegen personen in publieke functies zich voornamelijk richt op geweld tegen de politie, krijgt dit type geweld de nadruk in dit hoofdstuk.

Noot 9 Geconcludeerd in het 'Actieprogramma 'Aanpak agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak' (2006;p5) utrecht 2001 en het Kabinetsstandpunt naar aanleiding van de onderzoeksresultaten van het onderzoek 'geweld tegen werknemers in de (semi-) openbare ruimte' Kamerstukken II 2000/01, 27 400 VII, nr. 55'

7.1 Algemene eigenschappen van daders van geweld tegen publieke functies

Leeftijd en geslacht

Het grootste deel van de daders van geweld (verbaal en fysiek) tegen personen in publieke functies is man. Sikkema, Abraham en Flight (2007) concluderen over daders van geweld tegen mensen met publieke taken dat daders over het algemeen tussen de 30 en 40 jaar oud zijn. Onder publieke functionarissen werden in dit onderzoek ook werknemers in het onderwijs en gevangeniswezen verstaan. Bovendien werden ook daders van verbaal geweld betrokken. Fysiek geweld tegen werknemers met publieke functies wordt, volgens dezelfde onderzoekers, vaker gepleegd door iets jongere personen.

In een onderzoek naar geweld specifiek tegen de politie bleken daders iets jonger, tussen 18 – 34 jaar (Harland, Schuppers en Salemink, 2006).

Etniciteit

Bij geweld tegen de politie blijken Marokkaanse verdachten relatief oververtegenwoordigd te zijn (Schuppers e.a., 2006). De (geïnterviewde) politie in het onderzoek van Abraham, Hoek, Hulshof en Pach (2007) onderstreepte dit. Ze was van mening dat etniciteit een aanwijsbare rol speelt.

De manier en cultuur van communiceren is van invloed op de kans op geweld.. 'Gedragingen die in de ene cultuur als sociaal vaardig worden gezien, hoeven dat in een andere cultuur niet te zijn.' (Vught en Bogaerts, 2007). Misinterpretatie door zowel de hulpverlener als de dader kan leiden tot escalatie van de situatie. Een verschil in cultuur en communicatie kan dus een oorzaak van geweld zijn.

Antecedenten

Abraham e.a. (2007) toonden dat tweederde van de daders van geweld tegen de politie antecedenten had. Dit zijn voornamelijk antecedenten met betrekking op geweldpleging in het algemeen. Een kleiner aantal daders was een 'goede bekende' van de politie. Drie daders van de 34 geïnterviewde gaven zelfs toe een persoonlijk probleem te hebben met de politie dat zich uiteindelijk manifesteerde in een uitbarsting van geweld. Dit onderzoek betrof echter een casestudy die niet tot doel had een representatief beeld van de totale groep daders te geven.

Meer specifieke data over het type en aantal antecedenten van daders van geweld tegen personen met publieke functies komt echter niet uit de literatuur naar voren.

Sociaal Economische Achtergrond

De enige informatie over sociale achtergrond van de daders van geweld tegen personen in publieke functies, is afkomstig uit het onderzoek van Abraham e.a. (2007) waarin negen van de vierendertig verdachten die geweld pleegde tegen de politie woonwagenbewoners waren. Deze informatie is afkomstig van een casestudy en dus niet representatief voor daders van geweld tegen personen met publieke functies.

7.2 Subtypen daders

In het onderzoek 'Geweld tegen de politie in uitgaansgebieden' (Abraham e.a. 2007) worden de volgende categorieën onderscheiden: 'straatvechters', die bij het zien van politie wild worden; 'verstoorden', de psychisch/geestelijk gestoorden, alcoholisten en druggebruikers; 'verongelijkten', die bij het minste of geringste in conflict gaan met de politie, voornamelijk in geval van een aanhouding; 'gekrenkten', voelen zich door politieoptreden in hun eer en eigenwaarde aangetast' (p26)¹⁰.

Psychologisch worden de daders omschreven als: 'daders die zich gekwetst, geïrriteerd of gefrustreerd voelen, zich in oncomfortabele conditie bevinden of mentaal instabiel zijn (bv door drugs of alcoholgebruik)' (Beech & Leather, 2006). Het lastige van deze psychologische factoren en ook de eerder genoemde categorisering is dat zo mogelijk iedereen tot de potentiële dadergroep behoort. Iedereen is wel eens onder invloed van emoties of middelen als alcohol. Het is dus niet mogelijk om gebaseerd op deze categorieën een daderprofiel samen te stellen.

Bakker, Drost en Roeleveld (2010) concludeerden dat daders van geweld tegen publieke taken sterk lijken op daders van publieke geweld in het algemeen (en tegen burgers). Slechts één type dader beperkt zich volgens hen tot geweld tegen publieke taken, en dat betreft 'de machteloze gefrustreerde'. De relatie tussen dader en slachtoffer wordt bij dit type geweld gekenmerkt door afhankelijkheid van de daders tot het slachtoffer. Vanuit een groot gevoel van machteloosheid komt de dader tenslotte tot geweld. Alle andere type geweldplegers uiten zich zowel gewelddadig tegen burgers als tegen publieke taken.

7.3 Aanleiding en motieven

Groepsprocessen zijn van grote invloed op het ontstaan van geweld tegen publieke personen: Groepsdruk, de 'plicht' om op te komen voor vrienden en het krijgen van waardering en respect bepalen of de dader gewelddadig wordt. Volgens politiemedewerkers kan groepsdynamiek ook een rol spelen in de-escalatie van de situatie (Abraham e.a., 2007). Door de meest redelijke persoon in de groep, vaak een vrouw, aan te spreken, kan de situatie tot bedaren worden gebracht. De jongste daders zijn gevoeliger voor groepsprocessen dan oudere daders (Sikkema e.a., 2007; Abraham e.a., 2007).

Timmer (2005) concludeert dat in 548 voorvallen van geweld tegen de politie 28% van de daders geweld gebruikte naar aanleiding van hun aanhouding. Een tweede belangrijke categorie betreft personen onder invloed van alcohol of drugs. Ook personen met een geestelijke stoornis worden onderscheiden door Timmer. Alcohol, drugs en een geestelijke stoornis maken personen onberekenbaar, lastig aanspreekbaar en met 'een zodanig hoge pijngrens dat eventueel politieel geweldgebruik weinig effect heeft'.

Noot 10 Door Abraham e.a. wordt hierbij verwezen naar Kruize en Wijmer (1994) rapport voor politie Haaglanden; en naar Van Stokkum (2005).

Jonge plegers van geweld tegen publieke personen hebben vaker alcohol en/of drugs gebruikt. Daarnaast waren daders van geweld tegen de politie in de meeste gevallen onder invloed (van drank en/of drugs) (Abraham e.a., 2007).

De ontwikkeling naar individualisering in de maatschappij, werkt geweld tegen publieke functies ook in de hand, aldus Van der Vijver en Moor (2001). De individualiseringstrend in de maatschappij maakt dat een individu de noodzaak niet ziet van het zich onderwerpen aan maatschappelijke regels. Het gezag van de personen die deze regels moeten handhaven, beperkt de verworven individuele vrijheid. Op de vrijheidsbeknotting wordt vervolgens gewelddadig gereageerd met geweldpleging tegen personen in publieke functies tot gevolg.

7.4 Conclusie

Daders van geweldsdelicten tegen werknemers met publieke taken zijn overwegend mannen. Bij geweld tegen de politie, zijn de daders jonger dan bij personen in andere publieke functies (zoals onderwijzers). Alcohol en groepsprocessen spelen een belangrijke rol in de escalatie van de situatie. Dit type geweld houdt verband met uitgaansgeweld, waarbij politie vaak doelwit wordt. De gemoedstoestand en de omstandigheden, waaronder de houding en communicatie van de dader en het slachtoffer bepalen de mate van escalatie.

Een interessante bevinding is dat miscommunicatie tussen de hulpverlener en de dader kan leiden tot escalatie van de situatie. Een verschil in cultuur en communicatie kan dus een oorzaak van geweld zijn. Vooral Marokkaanse verdachten zijn oververtegenwoordigd in de dadergroep.

Over het type geweldsincidenten dat plaatsvindt met personen in publieke functies, de context waarin de incidenten plaatsvinden, de slachtoffers en de handelwijzen van hulpverleners is veel geschreven. Over de achtergrond van de daders van geweldsdelicten tegen werknemers met publieke taken is minder bekend. Informatie dat een beeld geeft van daders heeft veelal betrekking op geweld tegen de politie. Het beschikbare onderzoek betreft vooral kwalitatief materiaal, kwantitatief onderzoek naar daders van geweld tegen publieke personen ontbreekt nog.

8 Daders van gewelddadige vermogensdelicten

Soms gebruiken plegers van diefstal geweld bij hun actie om deze mogelijk te maken of te vergemakkelijken. Dergelijke misdrijven worden gewelddadige vermogensdelicten genoemd. Onder gewelddadige vermogensdelicten wordt verstaan: overvallen (van woning, winkel, bedrijf), straatroof en tasjesroof. Verschillende typen vermogensgeweld dragen een verschillende mate van ernst in zich (Van der Vinne, 1999). Straatroof, een ernstige vorm van dit type misdrijven, wordt gedefinieerd als: '...een misdrijf waarbij een persoon op de openbare weg onder dreiging of met gebruikmaking van geweld gedwongen wordt of afgeperst wordt om afstand te doen van zijn of haar bezittingen.' In zowel de onderzoeksliteratuur als de politiepraktijk is er consensus over het feit dat het slachtoffer van straatroof een particulier moet zijn. Een overval op een geldtransport valt dus niet onder straatroof. Tasjesroof, aan andere kant van het continuüm, wordt niet altijd als een vorm van straatroof gezien. Tasjesroof is een vrij onschuldige variant vergeleken bij straatroof (het 'ontrukken' van een tas tegenover bedreiging of gebruik van fysiek geweld, al dan niet met behulp van wapens). (Ferwerda en Hakkert, 2003).

Onderzoeken over gewelddadige vermogensdelicten richten hun aandacht vaak op één van deze typen misdrijven. Gebundelde informatie over daders van alle gewelddadige vermogensmisdrijven is in mindere mate beschikbaar. In dit hoofdstuk wordt steeds informatie gegeven over daders van gewelddadige vermogensdelicten in het algemeen, maar wordt ook elke keer expliciet ingezoomd op daders van straatroof en soms op daders van overvallen.

8.1 Algemene eigenschappen van daders van gewelddadige vermogensdelicten

Geslacht en leeftijd

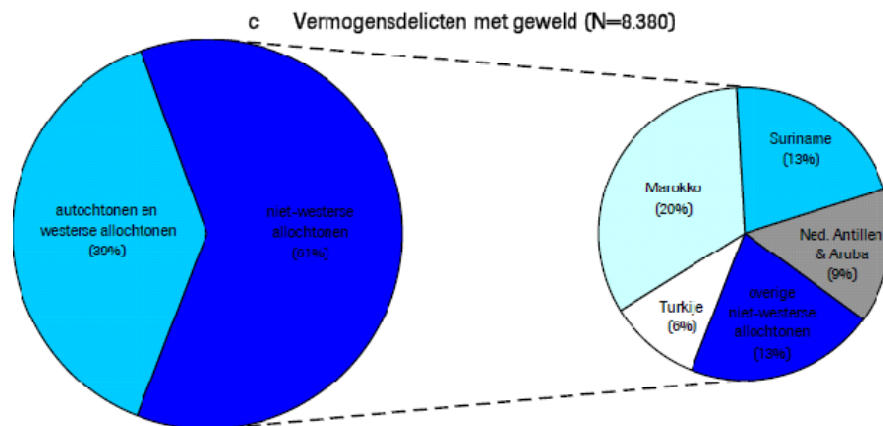
De daders van diefstal met geweld zijn overwegend jongvolwassen mannen. Uit empirisch onderzoek van Van der Vinne (1999) blijkt dat de meeste daders van 'diefstal met geweld' tussen de 20 en 25 jaar zijn. Plegers van straatroof zijn jonger, zo'n tweederde van de daders is 19 jaar of jonger en 52% is zelfs (strafrechtelijk) minderjarig (Van Wijk en Ferwerda, 1998). In verschillende onderzoeken over straatrovers wordt opgemerkt dat de leeftijdsgrens vanaf de jaren negentig is gezakt. Dit is ook het geval voor de dadergroep die overvallen pleegt (Van Wijk en Ferwerda, 1998; De Jong e.a., 2009; Ferwerda en Hakkert, 2003). Deze trend, wordt in verband gebracht met de opkomende jeugd(straat)cultuur in bepaalde (achterstands)wijken (Ferwerda en Hakkert, 2003).

Etniciteit

Onder de daders van gewelddadige vermogensdelicten zijn vaak niet-westerse allochtonen. Er worden percentages gerapporteerd van 50% en 61% (Van der Vinne, 1999; Jennissen en Blom, 2007). De grootste groepen die hier binnen te onderscheiden zijn, zijn Surinaamse en Marokkaanse daders die beide 10 tot 20 % van de totale dadergroep uitmaken. Hoewel het aandeel van daders afkomstig van de Nederlandse Antillen en Aruba met

9% niet het grootst is, plegen deze daders de meeste gewelddadige vermogensdelicten in absolute zin.

Figuur 8.1. Vermogensdelicten met geweld naar herkomstgroep in 2003

Bron: R.P.W. Jennissen en M. Blom (2007) Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken. WODC. p8

Ook in de specifieke dadergroepen (straatover, overvallers) bleken allochtone daders (vooral Antillianen, Surinamers en Marokkanen) oververtegenwoordigd (De Jong e.a., 1999; Van Wijk en Ferwerda, 1998)

Antecedenten

Veel van de daders van gewelddadige vermogensdelicten zijn eerder in contact geweest met justitie en hebben vaak een hoog aantal antecedenten (Van der Vinne, 1999; Van Wijk en Ferwerda, 1998). Onder een algemene groep plegers van gewelddadige vermogensdelicten was dit aandeel 50% (Van der Vinne, 1999), onder overvallers werd zelfs in 86% een crimineel verleden gevonden (De Jong e.a., 2009).

Straatroof of overvallen blijken geen zogenaamde 'instapdelicten', maar meestal een vervolg op eerdere delicten. In een populatie van daders van gewelddadige vermogensdelicten (Van der Vinne, 1999) waren de meest voorkomend delicten uit het verleden van de dader ook vermogensdelicten. 'Diefstal, al dan niet gekwalificeerd, in vereniging, met braak of geweld', kwam voor op 27 van de 37 strafbladen. Ferwerda en Hakkert (2003) zien straatrovers als een 'echte risicogroep'. Volgens hen is niet alleen de recidive hoog, maar plegen deze daders vaak ook andere misdrijven die gewelddadig kunnen zijn. Ook onderhouden ze vaak banden met criminele netwerken (Van Wijk & Ferwerda, 1998). Voor straatrovers dreigt het gevaar dat ze steeds verder afglijden. Tot slot uit het onderzoek van Van der Vinne bleek ook dat de Marokkaanse daders vaker dan andere groepen recidivisten waren.

Sociaal Economische Status

Onder plegers van vermogensdelicten met geweld, zijn veel daklozen en zwervers. 25% van de daders uit het onderzoek van Van der Vinne (1999) had geen vast verblijf. Ook specifiek over straatrovers is bekend dat ze veelal uit achterstandswijken komen of zwerven (Van Wijk en Ferwerda, 1999). 70% van de daders was werkeloos en slechts 8% had een baan en 8% studeerde (Van der Vinne, 1999). In de profielen van overvallers werd gevonden dat een derde van de verdachten geen inkomen had (vanuit baan of uitkering).

8.2 Subtypering daders

Naast een indeling op het type gewelddadig vermogensdelict, zijn er ook andere indelingen van daders gemaakt. Bunt en Beijers categoriseren een groep daders die schuldig zijn aan zowel roofovervallen als berovingen, naar type geweld: 'alleen dreiging met geweld', 'instrumenteel gericht fysiek geweld' en 'excessief geweld'. Andere onderzoekers hebben gekeken naar de eerdere ervaring met straatoverrij en overvallen die daders hadden. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen 'wanhoopsovervallers', 'beginners/doorstromers' en 'professionals/routiniers' (Van der Vinne, 1999). Van de laatste groep zijn de daders vaak ouder dan 25 jaar. Een driedeling wordt ook de De Haan gemaakt. Zijn termen 'gelegenhedsrover', 'straatrover', 'broodrover' worden aangehaald in het onderzoek van Ferwerda en Hakkert (2003). Doorgaande op bovenstaande categorisering, delen De Jong e.a. (2009), overvallers in op hun achtergrond. Ze onderscheiden 'meelopers', 'doorgroeiers', 'routiniers' en 'overlevers'. Zie het schema hieronder voor de eigenschappen van deze subtypen.

Tabel 8.1 Subtypen daders

Meelopers (16%)	Doorgroeiers (27%)	Routiniers (38%)	Overlevers (19%)
Relatief jong, 12 t/m 17 jaar	Relatief jong, 12 t/m 24 jaar	Jongvolwassenen, 18 t/m 24 jaar	Volwassenen, 25 t/m 49 jaar
Normale opvoedingssituatie	Gebrekkige opvoedingssituatie	Problematisch gedrag, weinig structuur	Problematisch gedrag
Weinig tot geen antecedenten, geen eerdere overval of straatroof gepleegd	Meerdere antecedenten, geen eerdere overval, soms straatroof	Veel antecedenten, waaronder overvallen en straatroven	Meerdere antecedenten, geen eerdere overval, wel straatroof
Geen drugsgebruik en/of schulden	Schulden	Schulden	Schulden
Sterke mate door omgeving beïnvloed	Drugsgebruik, maar niet dagelijks	Frequent drugsgebruik	Frequent (hard)drugsgebruik
Niet bekend bij hulpverlening	Bekend bij hulpverlening (50%)	Bekend bij hulpverlening (37%)	Bekend bij hulpverlening (60%)
Overval soms voorbereid, altijd met mededaders	Overval soms voorbereid, soms met mededaders	Overval veelal voorbereid, soms met mededaders	Overval soms voorbereid, geen mededaders
Alleen fysiek geweld gebruikt	Vaker fysiek geweld dan vuurwapens gebruikt	Veelal vuurwapens gebruikt	Veel fysiek geweld, geen vuurwapens gebruikt
Aanpak: losmaken	Aanpak: tegenhouden	Aanpak: opsluiten	Aanpak: afkicken

8.3 Motieven

De vermogensmisdriften waarbij geweld is gebruikt, worden in de literatuur gecategoriseerd naar gepland geweld en geweld als reactie op de situatie. De termen van Zillman lijken de beste omschrijving te geven: 'annoyance motivated' en 'incentive motivated' (Van der Vinne, 1999). Van der Vinne: 'De eerste term duidt handelingen aan die bedoeld zijn om een einde te maken aan negatieve of 'ergerlijke' omstandigheden, de tweede term handelingen die bedoeld zijn om extrinsieke beloningen te verwerven. [Het interessante aan deze benadering is dat] beide soorten van geweld instrumenteel of expressief kunnen zijn met betrekking tot de materiële of sociale

behoefden van de geweldpleger.'(1999;11). Zo kan het gaan om geweld dat tot doel heeft de buit afhandig te maken bij de eigenaar, maar het kan ook in sociaal opzicht dienen het zelfbeeld van de dader te bevestigen. Daarnaast gaat met straatroof altijd een zekere calculerende houding gepaard.

Verslaafd

Van der Vinne vond dat bijna de helft van zijn onderzoekspopulatie verslaafd was. Een derde was verslaafd aan harddrugs, 7% had een alcoholverslaving en 5% was verslaafd aan meer dan één middel (3 personen). Hoewel de meeste daders in het onderzoek van Van der Vinne harddrugsverslaafden waren, komt uit het onderzoek van De Jong e.a. (2009) naar voren de meeste daders verslaafd zijn aan softdrugs.

De relatie tussen drugsgebruik en straatroof is niet duidelijk (Van Wijk en Ferwerda, 1998). Hoewel daders geregeld verslaafd waren, lijkt er geen direct verband met de motivatie voor het misdrijf. Het aantal druggerelateerde straatrovers leek te stijgen terwijl het aantal drugsverslaafde straatrovers leek te dalen de afgelopen jaren (Ferwerda en Hakkert, 2003).

8.4 Conclusie

Gewelddadige vermogensdelicten is de verzamelterm voor delicten als overvallen, straatroof en tasjesroof. Daders zijn tussen de 20 en 25 jaar en lijken door de jaren heen steeds jonger te worden. In de dadergroep is waarschijnlijk meer dan de helft niet-westers allochtoon. Veel van de daders zijn eerder in contact geweest met justitie en hebben vaak een groot aantal antecedenten. Onder deze daders zijn relatief veel personen zonder vaste verblijfplaats, en ruim één derde was werkeloos. Gewelddadige dieven zijn vaak verslaafd aan alcohol of drugs.

Het type daders van de verschillende typen gewelddadige vermogensdelicten verschillen in leeftijd, recidive en verdeling in het aandeel allochtonen/autochtonen onder de daders.

Daders van zwaardere vergrijpen (zoals overvallen) zijn gemiddeld iets ouder (21 jaar en ouder), hebben vaak antecedenten op hun naam heeft staan waaronder veelal vermogensdelicten. Tasjesroof wordt gezien als misdrijf waarbij de lichtste mate van geweld wordt gebruikt. De dadergroep van deze delicten is gemiddeld het jongst.

De daders van straatroof en tasjesroof zijn goed in kaart gebracht, zowel als totale groep als de subgroepen binnen deze daders.

9 Conclusies: naar een typologie van plegers van publiek geweld

In deze rapportage hebben we een beschrijving gegeven van de daders van zeven typen publiek geweld. Niet over alle typen geweld bleek in dezelfde mate onderzoek beschikbaar. Zo is er bijvoorbeeld in de afgelopen jaren veel werk verricht op het gebied van daderprofilering van voetbalhooligans, en is homonegatief geweld een nog vrij onontgonnen gebied, vooral als we het hebben over daders. Zie bijlage 2 voor een uiteenzetting over de hiaten binnen dit onderzoeksveld. Aan de hand van het literatuuronderzoek kunnen we inmiddels iets meer zeggen over de eigenschappen van verschillende dadergroepen en hun motieven. In matrix 9.1 geven we een overzicht van deze kenmerken.

Het schema op de volgende pagina vormt de basis voor een typologie van publieke geweldplegers. We kunnen vijf typen geweldplegers onderscheiden op basis van hun achtergrondkenmerken, uitingsvormen van het geweld dat ze plegen en hun motieven. Uiteraard bestaat binnen de hierna beschreven typen ook veel diversiteit.

Type geweld	Totaal publiek geweld	Verkeer (straat)	Verkeer (OV)	Uitgaan	Voetbal	Homonegatief	Publieke functies	Vermogen
Geslacht	84% man	97% man	91% man	>89% man	+/- 100% man	Vooral mannen	Meerderheid man	Meest mannen
Leeftijd	26 jaar	19 – 39 jaar, gem. 34 jaar	25% <18 jaar 86% <30 jaar	20-30 jaar	24 jaar 50% <21 jaar 25% >31 jaar	18-25 jaar	Politie: 18-34 jaar Alg.: 30-40 jaar	20-25 jaar Straatroof vooral <19 jaar
Etniciteit	Overwegend in Nederland geboren	?	?	In A'dam – veel Marokkanen (vooral onder jonge daders)	Tot 98% autochtoon	Oververtegenwoordiging Marokkanen	Veel Marokkaanse verdachten vs. autochtone 'culturele mismatch' hv en dader	50-60% niet-westers allochtoon. Tasjesroof veel blanke daders
Antecedenten	Meestal nog geen antecedenten: 50 – 78% Andere contacten meestal ook overige delicten	2/3 ^e antecedenten vs. idee van 'eerzame burgers'	53% antecedenten	60% antecedenten, vooral geweld. Groot deel zijn structurele plegers	72% antecedenten (helft geweld)	Meeste daders hebben antecedenten	2/3 ^e heeft antecedenten	50-86% hebben antecedenten. geen instapdelicten
Sociale achtergrond	?	?	?	48% werkt, 22% scholier, 8% werkloos	Heterogeen, maar overwegend lagere klasse	Geen onderscheid in klassen vs. lage sociale klasse	?	Veel daklozen en zwervers. 70% werkloos
Aanleiding	- onderlinge irritatie - geweld zonder aanwijsbare redenen - uitlokking - asociaal gedrag	- asociaal gedrag - verkeerovertrdingen - alcohol en drugs	- asociaal gedrag - verbale opmerking - alcohol en drugs	- triviale incidenten - doelbewuste provocaties - Vaak problemen thuis 78% alcohol	70% alcohol	- homo intolerantie - vrees om lustobject homo te zijn - groepsdruk/straatcultuur	- groepsprocessen - aanhouding door politie - alcohol/drugs	Verslaafd (50%) maar is niet duidelijk welk verband verslaving met geweld heeft
Overigen		Meestal alleen 53% Vaak bestuurders van scooters en brommers	Meestal in groep 58%	Omstanders spelen rol Diffusiteit dader en slachtoffer	Subtypen met verschillende kenmerken en motieven	Niet specifiek op fysiek geweld gericht	-	Subtypen: meelopers tot routiniers en overlvers.

Type 1: Incident gestuurde alleen-plegers

Dit type geweldpleger uit zich gewelddadig naar aanleiding van een incident, vaak triviale omstandigheden zoals een verkeersruzie. De omstandigheden maken dat bij de persoon op het betreffende moment de stoppen doorslaan, met geweld tot gevolg. Deze personen zijn vaak volwassen mannen, tussen 25 en 40 jaar. Ze plegen het geweld alleen, zonder mededaders. Over etnische achtergronden van deze type daders is weinig bekend. Bij allochtone daders kunnen miscommunicatie of het idee gediscrimineerd te worden leiden tot geweldsuitbarsting. Binnen de zeven typen publiek geweld komen we deze plegers vooral tegen bij: geweld in het verkeer, geweld tegen publieke functies en in mindere mate homonegatief geweld.

Type 2: Macho groepsplegers

Een tweede type zijn geweldplegers die in groepsverband komen tot een geweldsuitbarsting, gedreven door groepsdruk en machogedrag ten opzichte van de groepsleden. Het gaat om relatief jonge daders tussen de 15 en 25 jaar. Het grootste deel zijn jongens, maar ook meisjes maken zich soms schuldig aan dit type macho geweld. Het geweld wordt in sommige gevallen uitgelokt, maar echte doelbewuste relschoppers zijn deze plegers niet (zie type 3). In dit type geweld speelt de straatcultuur een rol. Opkomen voor je vrienden is een belangrijke drijfveer om deel te nemen, evenals bewijsdrang naar de groep.

Dit type geweldpleger komen we tegen binnen de context van het uitgaan, waarbij ook vaak middelgebruik een rol speelt. In Amsterdam bleek het in dit type pleger vaak om Marokkaanse jongeren te gaan. Daarnaast komen we deze geweldplegers tegen bij voetbalgeweld, met name onder de gelegenheidshooligans die omwille van de mogelijkheid tot geweldpleging naar wedstrijden komen. Geweldplegers in het openbaar vervoer zijn ook vaak dit type plegers, evenals daders van homonegatief geweld. Bij deze laatste vorm van geweld zijn relatief veel Marokkaanse jongeren betrokken.

Tot slot wordt ook tasjesroof en straatroof (één van de gewelddadige vermogensdelicten) regelmatig in groepsverband gepleegd, als onderdeel van de straatcultuur. Het gaat hierbij dan vooral om 'meelopers' en 'doorgroeiers'. Het gaat hier dan niet om 'brooddieven' zoals we die in type 4 terugzien.

Type 3: Relschoppers

Binnen een aantal subtypen geweld komen we daders tegen die geweld plegen om het geweld plegen. Zij kicken op geweld, beleven hier plezier aan en provoceren dan ook doelbewust anderen met als doel escalatie. Hun 'slachtoffers' kunnen andere relschoppers zijn, maar ook onschuldige passanten of politieagenten. Het meest komen we deze relschoppers tegen in de voetbalsetting. Ook op feesten en evenementen of in de 'reguliere' uitgaanssetting komen zij in actie (denk aan Hoek van Holland) en in woonwijken, wanneer incidenten hier aanleiding voor geven. De relschoppers zijn bijna uitsluitend jonge mannen, tussen de 16 en 25 jaar, overwegend van autochtone afkomst. Zij zijn bijna allemaal bekenden van de politie en manifesteren zich binnen meerdere settings gewelddadig. Alcohol en drugs worden in deze groep plegers veel gebruikt en werken als ontremmers om te komen tot het geweld.

Type 4: Gewelddadige criminelen

Er is een subgroep van plegers die als beroepscriminelen kan worden beschouwd. Het gaat om plegers van vermogensdelicten die tot de 'routiniers' kunnen worden gerekend. Zij plegen veel delicten waaronder straatroven en

overvallen. Deze personen zijn vaak werkloos en hebben geen vaste woon- of verblijfplaats. Het betreft jongvolwassen mannen, tussen de 18 en 25 jaar. Allochtone daders, met name van Surinaamse, Marokkaanse en Antilliaanse afkomst, zijn oververtegenwoordigd binnen dit type pleger. Een groot deel van deze groep zijn verslaafden, die met het criminele gedrag in hun levensbehoefte voorzien. Wat deze subgroep betreft, is er overlap met de plegers van type 5. Een andere subgroep van gewelddadige criminelen zijn de oude harde kern hooligans bij het voetbal. Zij onderhouden vaak banden met het criminele circuit. Het gewelddadige gedrag is bij hen echter al voor een groot deel uitgedoofd en zij zijn zelf niet frequent gewelddadig meer. Echter worden zij wel als regisseurs gezien achter de schermen van voetbalrellen.

Type 5: Psychiatrisch gestoorden en verslaafden

Binnen dit vijfde type daders zijn twee heel verschillende soorten geweld denkbaar. Het ene soort is geweld gepleegd door psychisch gestoorde of verslaafde daders die een uitbarsting krijgen van geweld, al dan niet met aanwijsbare aanleiding, zonder duidelijk motief of doel. Voorbeeld hiervan is een dader die een willekeurige passant aanvliegt vanuit een waanidee dat diegene hem iets wil aandoen, of een dader die naar aanleiding van een boete of aanhouding door de politie buitenproportioneel gewelddadig wordt. Een ander soort geweld van dit type daders wordt gepleegd met het oogmerk tot diefstal om in levensonderhoud te voorzien, of om de verslaving te betalen. Ervaren straatrovers 'overlevers' zijn in veel gevallen verslaafd aan harddrugs of softdrugs.

Het dader type 5 zijn relatief oude daders (25 t/m 50 jaar), met vaak een verleden van vele antecedenten.

Deze onderscheiden hoofdtypen illustreren de diversiteit binnen de groep publieke geweldplegers, die uiteenloopt van sensatiezoekende relschoppers, tot psychisch gestoorden met losse handjes. Zelfs relatief normale personen bij wie op een zeker moment de frustratie te hoog is opgelopen, kunnen in gevallen overgaan tot geweldpleging. Deze diversiteit heeft consequenties voor het werk van de politie bij de aanpak van deze geweldplegers. De eerder beschreven relschoppers vergen een andere aanpak dan de gefrustreerde huisvader die zich een keer laat gaan.

Alvorens de politie overgaat tot het ontwikkelen van een aanpak, is het aan te bevelen de uit de literatuur afgeleide typologie, empirisch te toetsen op basis van politie data. Dergelijk onderzoek zou kunnen worden gedaan met gebruik van het registratie systeem van de politie waaruit op basis van kwalitatieve analyse kan worden onderzocht of de geschetste typologie terug te vinden is en of de omschrijving van de daders klopt met de empirie.

Bijlagen

Bijlage 1 Bronvermelding

In deze bijlage worden de bronnen weergegeven die gebruikt zijn bij het schrijven van de hoofdstukken over daders van geweld in het publieke domein. Bij iedere bron wordt een korte beschrijving gegeven van het doel van het onderzoek, de vragen die worden behandeld hierin, de methode van onderzoek en eventuele opvallendheden. De bronnen worden per hoofdstuk weergegeven in chronologische volgorde. Wanneer een bron in meerdere hoofdstukken is gebruikt, wordt de beschrijving ondergebracht bij het hoofdstuk waaraan de bron een belangrijke bijdrage had.

Hoofdstuk 2. Geweld in het publieke domein

- Bakker, I., Drost, L., & Roeleveld, W. (2010). *Wat hebben geweldplegers gemeen? Een typologie van plegers van geweld tegen de publieke taak en van publiek geweld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. In opdracht van Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

In dit verkennende onderzoek werden 142 incidenten van geweldpleging in het (semi) publieke domein onderzocht, met als doel tot een typologie van geweldplegers te komen. Doel was ook om een vergelijking te maken tussen plegers van publiek geweld in het algemeen en plegers van geweld tegen publieke functies. De onderzochte incidenten waren in 70% van de gevallen gericht tegen publieke functies en in 30% tegen burgers. De onderzoekers voerden literatuurstudie, dossieronderzoek en diepte-interviews uit. b

- Schuppers, K., Harland, P., & Versteegh, P. (2010). *Criminaliteitsbeeld-analyse Geweld Regio Haaglanden 2009*. Den Haag: Politie Haaglanden, Analyse en Reseach.

In deze Criminaliteitsbeeldanalyse wordt een beeld geschetst van de aard, omvang, ontwikkeling en spreiding van de geweldscriminaliteit. De delicten worden per pleegdomein behandeld, waarbij het privé domein, het openbaar en het semi-openbaar domein (waaronder horecagelegenheden) worden onderscheiden. De kenmerken van de verdachten per domein worden geschetst. Het onderzoek gaat slechts over 'expressief' geweld en laat instrumenteel geweld (zoals diefstal met geweld) en seksueel geweld buiten beschouwing. De misdrijven bedreiging, mishandeling, doodslag en moord (of poging tot) zijn onderwerp van onderzoek. Incidenten die zich voordeden tussen 2002 en 2009 werden geanalyseerd. Verschillende politiedatabases (zoals HKS) werden gebruikt voor deze analyse.

- Dekkers, S., Kriek, F., Meijer, F., & Timmerman, J. (2009). *Geweld in de politieregio Amsterdam-Amstelland*. Amsterdam: Regioplan.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de gemeente Amsterdam, politie Amsterdam-Amstelland en het OM. Dit onderzoek richt zich op het nader onderscheiden van geweldsvormen binnen de hoofdcategorieën mishandeling, bedreiging en openlijk geweld en de sociale context waarin dit geweld plaatsvindt. Ook de verdachten en slachtoffers van deze geweldsmisdrijven worden in kaart gebracht. Tot slot willen de onderzoekers archetypen van geweldsmisdrijven onderscheiden. Om de vragen te beantwoor-

den zijn ruim 1000 geweldincidenten in Amsterdam-Amstelland bestudeerd.

Resultaten geven vooral een beschrijving van de incidenten, de verdachten en aangevers, maar de onderzoekers komen niet tot een typering van geweldsincidenten.

- Leiden, I. van, Arts, N., & Ferwerda, H. (2009). *Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstorders*. Politiekunde 25, Apeldoorn: Politie en Wetenschap.

Bureau Beke voerde een landelijke studie uit naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstorders met als doelen: inzicht verkrijgen in het fenomeen openbare-ordeverstoringen, zicht krijgen op kenmerken en typologieën van notoire ordeverstorders en een aanpak van de problematiek beschrijven. Door de politie (Regionale Inlichtingen Dienst) werden 50 personen aangewezen als notoire orderverstorders. Op basis van interviews met professionals die deze personen kenden en analyse van politie- en justitie registratie, zijn drie typen ordeverstorders beschreven. Hooligans, wijkverstorders en activisten. De kenmerken en profielen van deze personen werden beschreven.

- Lünemann, K.D., & Bruinsma, M.Y. (2005). *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld*. Den Haag: WODC.

In het onderzoek worden drie deelonderzoeken beschreven over huiselijke geweld en publiek geweld. Het eerste heeft als doel om de omvang en aard van het huiselijke en publieke geweld te bepalen. Tweede onderzoek is een replicatie van het onderzoek van Terlouw en anderen (1999) over geweld op straat tussen onbekenden. In het derde deelonderzoek worden huiselijke geweldplegers en publieke geweldplegers vergeleken en wordt onderzocht op de groepen overlappen. In de onderzoeken worden een omvangrijke steekproef van politieregistraties (aangiften) en dossiers gebruikt in drie verschillende politieregio's.

- Terlouw, G.J., Haan, W.J.M. de, & Beke, B.M.W.A. (1999). *Geweld: gemeld en geteld. Een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden*. Den Haag: WODC.

Dit rapport beschrijft de eerste fase van een onderzoek naar achtergronden en motieven van straatgeweld tussen onbekenden. Aangiftecijfers van geweldsincidenten in twee politieregio's werden geanalyseerd om de omvang van geweld op straat en de kenmerken van de daders in kaart te brengen. Hoewel onderscheid wordt gemaakt tussen geweld in verschillende settings (woonwijk, verkeer, uitgaan), worden kenmerken van de daders grotendeels over de groep geweldplegers in zijn geheel beschreven.

- Beke, B.M.W.A., Haan W.J.M. de, & Terlouw, G.J. (2001) *Geweld verteld: Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'*. Den Haag: WODC.

In de tweede fase van het onderzoek over geweld op straat tussen onbekenden (deel 1: *Geweld gemeld en geteld* van Terlouw e.a. 1999)), werd een kwalitatieve analyse gemaakt van de geweldsincidenten. Hierbij worden twee vragen beantwoord: 1. Welke vormen van geweld op straat kunnen

worden onderscheiden en in welke mate komen zij voor? 2 Wat zijn de meest opvallende kenmerken van situaties waarin incidenten van geweld op straat zich voordoen? (locatie, tijdstip). Wat zijn de meest opvallende kenmerken van de bij het geweld op straat betrokken personen en wat is de relatie tussen dader(s), slachtoffer(s) en omstand(er)s)?

Incidenten in drie contexten (wijk, verkeer, uitgaan) werden geselecteerd, er werden dossiers geanalyseerd en interviews gehouden met daders, slachtoffers en omstanders. De respons was erg laag: 27%¹¹. Uiteindelijk werden in iedere context 21 gevallen onderzocht waarbij de aanleiding en verloop van de incidenten uitvoering beschreven wordt. Door de lage respons zijn de data weinig representatief, maar bieden een unieke bron van informatie over scenario's bij geweld op straat.

- Kan, J. van, H. Young, P. Versteegh (1998) *Zinloos geweld, overdreven of onderbelicht? een eerste probleemverkenning*. Den Haag: Regiopolitie Haaglanden.

Afdeling Research & Analyse van de politie Haaglanden deden onderzoek naar 'zinloos geweld'. Hierin werden 495 politiezaken van zinloos geweld werden geanalyseerd. De achtergronden van de daders werden in de systemen opgezocht en beschreven.

Hoofdstuk 3: Verkeersgeweld

- Schuppers, K. Harland, P. en Versteegh, P. (2010) *Criminaliteitsbeeldanalyse Geweld, Regio Haaglanden 2009*. Den Haag: Stafbureau Korpsdirectie/Analyse en Research.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 2.

- Lünemann, K.D., & Bruinsma, M.Y. (2005). *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld*. Den Haag: WODC.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 2.

- Geldorp, M., Soomeren, P. van, Beerepoot, A. (2004). *Geweld onderweg – onvermijdelijk? Een onderzoek naar aard, omvang, en afhandeling van geweld in het verkeer en openbaar vervoer*. Amsterdam: DSP-groep

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Politie en Wetenschap. Doel van dit onderzoek is het vaststellen van de omvang van geweld in het verkeer en meer inzicht krijgen in de achtergronden en context van dit type geweld. Ook geweld in het openbaar vervoer is onderwerp van deze studie. Onder 3000 respondenten werd een enquête afgenomen om de omvang vast te stellen. Vervolgens is bij een steekproef van 250 respondenten uitgebreider onderzoek gedaan naar de achtergronden en context van dit geweld. Onderzoekers onderscheidden drie typen geweld: bedreiging met geweld, mishandeling en beroving. Door het betrekken van bedreiging betrof het geweldsincident in 55% van de gevallen uitsluitend verbaal geweld.

Noot 11 Niet geheel onverwacht waren vooral weinig daders van deze geweldincidenten bereid tot medewerking aan het onderzoek.

- Beke, B.M.W.A., Haan, W.J.M. de, & Terlouw, G.J. (2001) Geweld verteld: Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'. Den Haag: WODC.

Zie bronvermelding hoofdstuk 2.

- Levelt, P.B.M. (2001). Boze agressie in het verkeer; een emotietheoretische benadering. *Justitiële Verkenningen*, 27, 95-109.

De auteur beschrijft in dit artikel verschillende onderzoeken op het gebied van geweld in het verkeer. Hij geeft cijfers over de omvang en aard van de incidenten, schetst een beeld van de achtergronden van de daders en de slachtoffers en zet de uitkomsten van verschillende onderzoeken tegen elkaar af. Tevens wordt een theorie beschreven over de oorzaken van verkeer in het geweld.

- Spapens en anderen (2001). Uitgegaan en ingesloten (ook bij uitgaansgeweld)

Zie bronvermelding hoofdstuk 4.

- Kan, J. van, Versteegh, P., & Meesters, P. (1999). *Zinloos geweld, beter bekeken, een probleeminventarisatie van de aard en omvang van zinloos geweld in de regio Haaglanden*. Den Haag: politie Haaglanden.

Zie bronvermelding hoofdstuk 3.

- Terlouw, G.J., Haan, W.J.M. de, & Beke, B.M.W.A. (1999). *Geweld: gemeld en geteld. Een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden*. Arnhem: Advies- en onderzoeksgroep Beke. In opdracht van het WODC.

Zie bronvermelding hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 5: Daders van uitgaansgeweld

- Schuppers, K. Harland, P. en Versteegh, P. (2010) *Criminaliteitsbeeldanalyse Geweld, Regio Haaglanden 2009*. Den Haag: Stafbureau Korpsdirectie/Analyse en Research.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 2.

- Bervoets, E., Koeman N., Dijk V., Torre, E.J. van der, Groot, R. de (2008) *'Wat kan hier?' Veiligheidsanalyse Rembrandtplein en Leidseplein: (uitgaans)geweld, maatregelen, effecten*. Den Haag: COT Instituut voor Veiligheid en Crisismanagement.

De analyse heeft tot doel het evalueren van de doelstellingen zoals in het Veiligheidsplan Centrum 2007-2010 staat opgesteld. De onderzoeksvragen zijn dan ook beleidsgerelateerd: Is de aanpak door de betrokken partij voldoende, wat zijn de knelpunten en hoe kan (uitgaans)geweld teruggedron-

gen worden? Ook willen de auteurs weten welke veiligheidsproblemen er spelen en of jeugdproblematiek zich hiermee vermengt. In het rapport wordt eerst een analyse gegeven van de criminaliteit in de twee uitgaansgebieden, vervolgens een beleidsanalyse, en tot slot worden aanbevelingen gedaan. Er is volgens de auteurs gebruik gemaakt van een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethodes. Een breedteanalyse is gebaseerd op steekproef van 3610 politiemutaties uit X-pol uit 2003-2007, waarvan het merendeel eenvoudige mishandeling betreft. Een diepteanalyse is gebaseerd op een profielanalyse van 158 incidenten gepleegd in 2007 (aanranding, verkrachting, bedreiging, moord en doodslag, eenvoudige mishandeling, zware mishandeling en openlijke geweldpleging). Daarnaast zijn vragenlijsten ingevuld door de politie en enquêtes onder mensen op straat en ondernemers.

Verder wordt er hier en daar in de tekst verwezen naar gesprekken met betrokkenen. Het is onduidelijk of dit ook tot de onderzoeksstrategie behoorde. Het onderzoek lijkt toch voornamelijk kwantitatief of in ieder geval gestandaardiseerd.

- Bruinsma, M.Y., Balogh, L.D., & Muijnck, J.A. de (2008). *Geweld onder invloed. Evaluatie van een nieuwe werkwijze van de politie gericht op versterking van de informatiepositie ten aanzien van alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers*. Tilburg: IVA Beleidsonderzoek. In opdracht van het WODC.

Dit onderzoek is een evaluatie van de drie pilots naar het beperken van geweld en het gebruik van middelen uitgevoerd in politieregio IJsselland, gemeente Schouwen-Duiveland en gemeente Wageningen. Op basis van gegevens verzameld in de pilot wordt een schets gegeven van de aarde en omvang van de problematiek.

Voornamelijk het tweede deel van dit onderzoek is relevant. Het betreft o.a. de vraag bij welke delicten, daders en situaties alcohol-en drugsgerelateerde geweldsdelicten het vaakst voorkomen. Er wordt gebruik gemaakt van een secundaire bestandsanalyse van de bestanden van de politieregio's Zeeland en Gelderland-Midden. Gegevens van verdachten die middelen hadden gebruikt zijn daarnaast onderzocht op antecedenten.

Door de specifieke setting en de invloed van de pilot is het de vraag of de gegevens gegeneraliseerd kunnen worden.

- Abraham, M. Hoek, A. van, Hulshof, P., & Pach, J., (2007) *Geweld tegen de politie in uitgaansgebieden*. DSP-groep Amsterdam in opdracht van het ministerie van BZK.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 8.

- Linden, J. van der, Knibbe, R.A., Joosten, J. (2004) *Daders en slachtoffers aan het woord: een exploratief onderzoek naar uitgaansgeweld*. Maastricht: Universiteit Maastricht

De centrale vraag die wordt beantwoord in het onderzoek is: Welke omgevingsfactoren beïnvloeden, al dan niet in interactie met alcoholgebruik, de kans op agressie? Om deze vraag te beantwoorden zijn 8 daders en 14 slachtoffers van uitgaansgeweld telefonisch geïnterviewd (semi-

gestructureerd), alsmede 5 'sleutelfiguren' die professioneel betrokken zijn bij (uitgaans)geweld. Daarnaast is een controlegroep van 15 personen samengesteld bij wie enquêtes zijn afgenomen. Het wordt niet duidelijk of de daders en slachtoffers alleen uit Maastricht afkomstig zijn of dat het een landelijk onderzoek betreft. Ook hebben de gesprekken gemiddeld slechts een half uur geduurd, wat bedenkingen geeft bij de diepte van de interviews.

Uitgaansgeweld is in deze studie gedefinieerd als fysiek geweld tegen een persoon of personen, gepleegd in een uitgaansgebied, waarbij de slachtoffers en/of daders direct voorafgaand aan het geweldsincident bezoeker van een uitgaansgelegenheid zijn geweest.

- Spapens, A.C., Hoogeveen, C.E., & Pardoel, C.A.M. (2001). *Uitgegaan en ingesloten: oorzaken van uitgaansgeweld in de politieregio Brabant Zuid-oost*. Tilburg: IVA.

Het onderzoek heeft twee doelen: 1. Bieden van inzicht in de bredere achtergronden en oorzaken van uitgaansgeweld in de politieregio Brabant Zuid-oost. 2. Bieden van zoveel mogelijke concrete beleidsmatige aangrijpingspunten, enerzijds voor de politie, anderzijds voor de andere veiligheidspartners, om het aantal delicten in het uitgaanscircuit te verminderen.

Informatie is merendeels verkregen doormiddel van interviews met 129 verdachten op het politiebureau direct na de afhandeling van de arrestatie. Om verdere informatie te vergaren over de context van het voorval en van daders of ketenhulp, zijn politiedossiers bekeken, registratiegegevens uit Bedrijfsprocessensysteem (BPS) en het Herkenningsdienstsysteem (HKS); er zijn gesprekken geweest met vertegenwoordigers van veiligheidspartners en de literatuur is nageslagen. De combinatie interviews en politiegegevens bracht betrouwbare informatie voort.

Beperkingen aan het onderzoek zijn de regionale aard van de uitkomsten waardoor deze niet zondermeer landelijk generaliseerbaar zijn. Daarnaast betreft het onderzoek alleen verdachten die aangehouden zijn door de politie en ook door hen doorgespeeld zijn naar de onderzoekers. Aangaande de interviews zelf, deze vonden plaats met vrijwillige medewerking van de verdachten. Hoewel het incident nog vers in het geheugen lag, zal de omgeving (politiebureau) wellicht niet bepaald hebben bijgedragen aan een rustig gesprek.

- Beke, B.M.W.A., W.J.M. de Haan en G.J. Terlouw (2001) *Geweld verteld: Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'*. WODC, Onderzoeksnotities 2001/7.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 2.

- Terlouw, G.J., Haan, W.J.M. de, & Beke, B.M.W.A. (1999). *Geweld: gemeld en geteld. Een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden*. Arnhem: Advies- en onderzoeksgroep Beke. In opdracht van het WODC.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 2.

Hoofdstuk 5: Daders van geweld rondom voetbal

- Ferwerda, H.B., & Leiden, I. van, & Ham, T. van. (2010). Het nieuwe hooliganisme. Geweld ook buiten het voetbalveld. *Justitiële Verkenningen*, 36, 54-68.

Dit artikel beschrijft de laatste ontwikkelingen op het gebied van voetbal gerelateerd geweld. Naar aanleiding van de rellen op een dance event in Hoek van Holland waarbij voetbalhooligans een grote rol speelden, is de verschuiving van geweld door deze groep personen nog eens onder de aandacht gekomen. De auteurs schreven een beschouwend artikel over de verplaatsing van het hooliganisme naar de andere settings dan voetbal.

- Leiden, I. van, Arts, N., & Ferwerda, H. (2009). *Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstooters*. Politiekunde 25, Apeldoorn: Politie en Wetenschap.

Zie bronbeschrijving hoofdstuk 2.

- Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme. *Jaarverslag 2008-2009*.

Het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV) is het Nederlandse expertisecentrum op het gebied van voetbalvandalisme en voetbalgeweld. Ze verzamelen en analyseren gegevens rondom vandalisme bij voetbalwedstrijden en helpen op basis hiervan diverse partijen bij het bestrijden van voetbalvandalisme. Hierdoor kunnen ze de ontwikkeling van voetbalvandalisme door de jaren heen volgen. In hun meest recente jaarverslag over het seizoen 2008-2009 presenteren ze een aantal ontwikkelingen en statistieken.

- Torre, E. van der. (2007). Hooligans en fanatieke supporters: een wereld van verschil. In: A.Ph. Van Wijk en E.J.A. Bervoets, Politie en Jeugd: Inleiding voor de praktijk, Apeldoorn/Den Haag, Elsevier, 2007.

Van der Torre voerde onderzoek uit voor het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Hij volgde met name Feyenoord hooligans en heeft hun kenmerken en structuur in kaart gebracht. In dit hoofdstuk geeft hij een beschrijving van de oude en jonge harde kern hooligans, en maakt daarnaast onderscheid tussen een slagorde, gelegenheidshooligans en volgers. Tot slot benadrukt hij het verschil tussen hooligans en fanatieke supporters.

- Bogaerts, S., Spapens, A.C., & Bruinsma, M.Y. (2003). *De bal of de man? Profielen van verdachten van voetbal gerelateerde geweldscriminaliteit*. Tilburg: IVA.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het ministerie voor Volksgezondheid Welzijn en Sport. Doelen van het onderzoek zijn het vaststellen van risicofactoren voor voetbal gerelateerde criminaliteit, het opstellen van risicoprofielen van typen geweldplegers en deze risicoprofielen vergelijken met de typologie van het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme. De onderzoekers hebben 86 personen geïnterviewd die waren aangehouden voor misdrijven rondom voetbalwedstrijden. Ook hebben ze politie registraties geanalyseerd om de antecedenten van de personen te achterhalen.

In dit onderzoek werden niet alleen personen betrokken die werden aangehouden vanwege voetbal gerelateerd geweld, maar ook andere dan ge-

weldsmisdrijven en overtredingen zoals belediging, vuurwerk afsteken of wapenbezit. Slechts 30 van de 86 personen (35%) die de onderzoekers interviewden waren aangehouden vanwege een geweldsdelict zoals openlijke geweldpleging of mishandeling. Hierdoor is de onderzoeksgroep geen specifieke afspiegeling van daders van voetbalgerelateerd geweld maar van een bredere groep daders.

- Ferwerda, H.B., & Gelissen, L.H.M. (2001). Veroveren hooligans het publieke domein? *Justitiële Verkenningen*, 27, 84-95.

De auteurs gaan in hun artikel na in hoeverre hooligans steeds meer bezit nemen van het publieke domein. Hierbij schetsen ze om te beginnen wat de kenmerken, achtergronden en drijfveren zijn van hooligans. Drie typen hooligans worden onderscheiden: de harde kern, de meelopers en wannabe's. In dit artikel worden de uitkomsten van een aantal Nederlandse en internationale studies besproken, waaronder de onderzoeken van Ferwerda zelf uit 1998 en 1999.

Hoofdstuk 6: Homonegatief geweld

- Buijs, L., Hekma, G. Duyvendak, J.W., (2009) *Als ze maar van me afblijven; Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Onderzoek in opdracht van Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Gemeente Amsterdam met als hoofdvraag: 'Wat zijn de motieven van daders van antihomoseksueel geweld in Amsterdam?'. Er is gebruik gemaakt van een fuikmodel. Allereerst zijn er enquêtes afgenomen onder 517 middelbare scholieren over opvattingen over homoseksuelen, vervolgens zijn er 7 focusgroepen gevormd van potentiële daders en tot slot is er gekeken naar de daders zelf. Deze daderanalyse is gebaseerd op een uitgebreide dossieranalyse bij de politie. Vervolgens zijn 52 daders geïnterviewd waarvan 17 uitgebreid. Alle gevonden informatie wordt daarnaast geplaatst in een uitgebreide context gebaseerd op andere onderzoeken.

- Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuelen en lesbische vrouwen; Een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding*. Utrecht: Movisie.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de Ministeries van Justitie (WODC) en OCW. In dit literatuuronderzoek wordt de vraag gesteld: *Wat is bekend over homofoob geweld en over de wijzen waarop dit kan worden bestreden? Wat zijn de lacunes in deze kennis?* Met behulp van internationale en Nederlandse wetenschappelijke bronnen en informatie van betrokken organisaties wordt homonegatief geweld in kaart gebracht. Een volledig en helder overzicht volgt, waarbij ook gezocht is naar hiaten in onderzoeksgegevens.

- Politieacademie (2008) *Rapportage homofoob geweld. Politiegegevens periode 1 januari – 1 juli 2008*. Apeldoorn: Landelijk Expertise Centrum Diversiteit / Ministeries van BZK en Justitie.

Dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Landelijke Expertise Centrum Diversiteit, heeft als doel: 'het inzichtelijk maken van hetgeen in de eerste

helft van 2008 bij de politie aan homofoob geweld bekend is geworden'. Onder homofoob geweld wordt in dit onderzoek meer verstaan dan alleen fysiek geweld. In 2007 werd een uniform zaakoverzicht opgesteld dat ter beschikking werd gesteld aan 25 politieregio's, het KLPD en de Koninklijke Marechaussee. Op basis hier van kon men discriminatie (onder andere homo's) gaan registreren.

In dit onderzoek werden politieregistraties van homonegatief gedrag en informatie bij het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) geanalyseerd. Kanttekening aan dit onderzoek is dat de gegevens gebaseerd zijn op het resultaat van een recent in gebruik genomen registratie systeem.

Opvallend is dat onder de categorie autochtone daders ook de daders vallen van wie de etnische achtergrond onbekend was. Hierdoor wordt de verdeling 86% autochtoon/onbekend tegen 14% allochtone daders.

- Poelman, M., & Smits, D. (2007) *Agressie tegen holebi's in Brussel Stad. Synthese*. België: Brussel, EHSAL-synthese van het onderzoeksrapport, Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, Federale Overheidsdienst, Justitie & Dienst voor het Strafrechtelijk beleid

Dit artikel bevat een literatuurstudie over het fenomeen 'homofobie', alsmede ervaringen met homofobe agressie. Ook wordt een empirische studie beschreven. De onderzoekers hebben een steekproef van 377 respondenten waarvan het merendeel Franstalig was en jonger dan 35 jaar een enquête in laten vullen. Daarnaast werden 21 diepte-interviews uitgevoerd. Vanuit dit onderzoek kwam slechts summier informatie over daderkenmerken naar voren. Een andere bevolkingssamenstelling en cultuur in België maakt dat de representativiteit van de gegevens voor Nederland matig is.

- San, M. van, Boom, J. de, (2006) *Geweld tegen homoseksuelen*. Rotterdam: RISBO Contractresearch.

De drijfveer achter het schrijven van dit artikel was de ervaring van één van de schrijvers als slachtoffer van homonegatief geweld. Dit lijkt het verhaal wat te kleuren. De onderzoekers trachten een antwoord te vinden op de vraag of homonegatief geweld de laatste jaren is toegenomen. Behalve het gebruik van literatuur hebben de onderzoekers een enquête gedaan onder 776 homoseksuelen leden van het COC en Expresso (man en vrouw) naar hun gevoelens en ervaringen met homonegatief geweld. Daarnaast is zijn er diepte-interviews afgenomen met 15 homoseksuelen die in hun werk veel met potentiële daders te maken krijgen, om een beter beeld te krijgen van de ervaringen.

De verkennende informatie over daders is compleet gebaseerd op het onderzoek van Van der Meer (1995). De interviews voegen summier informatie toe. Er wordt alleen gerept over Marokkanen die wel of niet gewelddadig zouden zijn.

- Meer, T. van der (2003). Gay Bashing: A Rite of Passage? *Culture, Health & Sexuality*, 5, 153-165

Dit artikel is gebaseerd op het onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Justitie op verzoek van de SAD-Schorerstichting (gericht op preventie van aids en bewaring mentale gezondheid van homoseksuelen) en het NISSO (Nederlands Instituut voor Sociaal Seksueel Onder-

zoek). Zo'n 30 daders van antihomoseksueel geweld van verschillende etnische achtergronden werden geïnterviewd. Sommigen hadden al een straf gekregen, andere waren hiervan nog in afwachting. De dertig zijn beschouwd als een groep. Er zijn geen psychologische profielen opgesteld van de daders.

Hoewel de dataverzameling al twintig jaar geleden plaatsvond, wordt dit artikel toch in elk recent onderzoek aangehaald. Waarschijnlijk doordat het uniek in zijn soort is.

Hoofdstuk 7: Daders van geweld tegen personen in publieke functies.

- Abraham, M. Hoek, A. van, Hulshof, P., & Pach, J., (2007). *Geweld tegen de politie in uitgaansgebieden*. Amsterdam: DSP-groep

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het ministerie van BZK. Het betreft een kwalitatief onderzoek met als doel het inventariseren en nauwkeurig beschrijven van de diverse relevante factoren en hun onderlinge verhouding. In vijf gemeenten, verschillend in grootte en geografische ligging, zijn in totaal 74 interviews gehouden met slachtoffers, daders en eventuele getuigen en 3 terugkoppelsessies over de interviewresultaten.

De onderzoekers hebben een analysemodel opgezet naar aanleiding van literatuur en een tweedeling van geweld, verbaal en fysiek, gehanteerd. Daderkenmerken komen in dit rapport beperkt aan bod. Vooral situationele kenmerken (tijdstip, plek, sfeer) worden beschreven alsmede de invloed van interactievaardigheden van politiemensen. Bovendien gaat dit onderzoek alleen over geweld tegen de politie (in uitgaansgebieden) en niet over andere categorieën publieke functies of geweld tegen de politie op andere plaatsen.

- Sikkema, C.Y., Abraham, M., & Flight, S., (2007) *Ongewenst gedrag besproken: Ongewenst gedrag tegen werknemers met een publieke taak*. Amsterdam: DSP-groep.

DSP-groep heeft in opdracht van het ministerie van BZK een kwantitatief onderzoek uitgevoerd naar de omvang en achtergronden van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak. In elke beroepscategorie is een steekproef genomen. De totale steekproef was aanzienlijk, maar verdeeld over vele beroepen. De representatie per beroep is in sommige gevallen dus minder positief uitgevallen.

Geweld is door de auteurs in vijf categorieën ondergebracht. Bij beoordeling is uitgegaan van de persoonlijke beleving van het slachtoffer. Daarnaast zijn de daders uitgesplitst in intern (collega's) en externen. Over de daders is slecht summier informatie aanwezig. Er waren weinig respondenten voor de dadervragen. Opmerkelijk is dat er gezegd wordt dat het belangrijk is niet alleen te kijken naar context factoren die geweld/agressie oproepen van het individu of vanuit de samenleving, maar ook naar de organisatie (hoe is de organisatiestructuur en wat voor organisatie is het?)

- Vugt, M. van, Bogaerts, S., (2007). *Quick Scan: Aard en omvang agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak*. Universiteit van Tilburg.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het ministerie van BZK naar aanleiding van het 'Actieprogramma aanpak agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak' van BZK in 2006. Het doel van deze literatuurstudie is: 1. inzicht geven in de aard en omvang van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak; 2. onderscheid maken in statische en dynamische factoren. De hoofdvraag luidt: 'Wat zijn de kenmerken die van invloed kunnen zijn op de aard en omvang van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak?'

De auteurs definiëren geweld als zijnde een combinatie van verbaal en fysiek gedrag. Interessant is dat geweld of agressie wordt benaderd als een resultaat van verschillende factoren: slachtoffer kenmerken, dader kenmerken, maar ook omgevingsfactoren, communicatie en culturele verschillen. Er is meer bekend informatie over slachtoffer kenmerken dan over de daders.

- Harland, H., Schuppers, K.W., & Salemink, T. (2006). *Geweld tegen de politie in de regio Haaglanden: omvang aard en ontwikkelingen*, Politie Haaglanden: staf Korpsdirectie, Analyse en Research.

Onderzoek door de onderzoeksafdeling van de politie Haaglanden naar geweld tegen de politie. De onderzoekers baseerden zich op politie registraties.

- Timmer, J. (2005). *Politiegeweld. Geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

De vragen die in dit boek aan de orde worden gesteld zijn: Hoe hanteert de politie het geweldmonopolie? Wat is er in de loop der jaren veranderd in het geweldgebruik van en tegen de politie? Wat zijn de gevolgen van het geweldgebruik van en tegen de politie? Het politiewerk is geplaatst tegen de achtergrond van onder meer de ontwikkelingen in geweldgerelateerde criminaliteit. In het hoofdstuk over geweld tegen de politie, wordt een omschrijving gegeven van het geweld, maar niet van de daders. De politie zelf is onderwerp van onderzoek.

- Vijver, C.D. van der, & Moor, L.G.H. (2001). Het gezag van de politie. In: Justitiële verkenning, *Het gevecht om het publieke domein*, 27.

De verschillende hoofdstukken in dit tijdschrift belichten diverse invalshoeken van verscheidene auteurs om het beeld van onveiligheid dat heerst bij mens en media te begrijpen en eventueel te bevestigen of te weerleggen. Er komen geen concrete daderkenmerken in de hoofdstukken naar voren, maar de algemene achtergronden en omstandigheden van geweld en agressie worden uitgebreid besproken.

Hoofdstuk 8: Daders van gewelddadige vermogensdelicten

- Mantgem, J. van. (2009) Daling van Geweld komt niet uit de Verf. *Seccondant*, 68.

De auteur neemt de ontwikkeling van geweldscriminaliteit onder de loep over een periode van 2002-2007. Hierbij zijn politieregistraties van aangiften en verdachten van geweldsdelicten in het HKS geanalyseerd.

- Jong, M. de, Dedert, P., Leijstra, Y. en Hekkert, A (2009). De Overvaller in Beeld. *Secondant*, 68.

De politie Rotterdam-Rijnmond heeft een speciale ketenaanpak met maatwerk ontwikkeld voor de bestrijding van overvallen en de opsporing van daders. Interventies worden afgestemd op de verschillende daderprofielen van de overvallers. Doel van het onderzoek was om vier profielen van overvallers op te stellen, die gebruikt kunnen worden bij deze aanpak. De gegevens uit het bedrijfsprocessensysteem en het HKS van 80 verdachten zijn geanalyseerd. Ook vonden interviews plaats met politiemedewerkers. De risicofactoren die van invloed bleken het op crimineel gedrag, kwamen overeen met data die bekend zijn uit de literatuur.

- Jennissen, R.P.W. en Blom, M. (2007) *Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken*. Den Haag: WODC

Het doel van dit onderzoek is om de verschillen tussen de verschillende herkomstgroepen in de aard van criminaliteit in kaart te brengen. De vragen in dit onderzoek waren: 1. In welke mate zijn de verschillende herkomstgroeperingen vertegenwoordigd in verschillende soorten delicten? 2. Hoe ziet het patroon van de leeftijdsspecifieke criminaliteitscijfers van de verschillende herkomstgroeperingen eruit voor de verschillende soorten delicten? 3. In welke mate kan de kans op het verdacht zijn van bepaalde delicttypen worden verklaard door de etnische herkomst van de persoon in kwestie? Gegevens die gebruikt werden zijn afkomstig uit HKS.

- Ferwerda, H. en Hakkert, A. – Easy money – maar tegen welke prijs? Straatroof: daad, slachtoffers en daders. In: Schuyt, K en Van der Brink, G. (Red.) *Publiek Geweld*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 2003, p. 53-59.

Op basis van lokale studies en een recent uitgevoerd landelijk onderzoek in alle politieregio's (literatuur) wordt in dit artikel ingegaan op het fenomeen straatroof. Er wordt een definitie gegeven, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen tasjesroof en straatroof. Ook wordt er ingegaan op de ontwikkeling van straatroof en de kenmerken van slachtoffers en daders. De werkwijze en motivatie van deze laatste groep komt tevens aan bod.

- Vinne, H. van der (1999) *Geweld in vermogensdelicten*. Ministerie van Justitie. Den Haag: WODC.

In dit onderzoek wordt een veelheid aan vermogensdelicten onder de noemer diefstal met geweld uitgelicht en wordt gekeken naar de rol van geweld. De centrale vragen zijn: 'Wanneer treedt het geweld op in de delicten? En: Welke functie heeft het geweld?'. Data zijn afkomstig uit de Strafrechtmonitor (SRM) met een eerste dataverzameling in 1993 en verschaft zowel de kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksdata. Voor dit onderzoek zijn er 79 gevallen van diefstal met geweld bekeken waarbij 54 daders betrokken waren.

De resultaten van dit onderzoek zijn inmiddels enigszins verouderd, maar nog niet onbruikbaar verjaard. Bovendien is het één van de weinig complete onderzoeken over de verschillende delicten die onder de noemer vermogensdelicten vallen.

- Wijk, A. Ph. van & Ferwerda, H.B.(1998) De twee gezichten van straatroof; Verschillen tussen beroving op straat en tasjesroof in Tilburg in kaart gebracht

Dit onderzoek heeft tot doel de verschillen tussen straatroof en tasjesroof uit te diepen. Op basis van een literatuurverkenning is een analyse gedaan van het herkenningssysteem van de politie (HKS) en het bedrijfsprocessensysteem van de politie (BPS) in 1997. In totaal zijn 249 aangiften van straatroof en dossiers van 83 aangehouden straatrovers geanalyseerd. Ook zijn er zes interviews gehouden als feedback op de gevonden resultaten. Blijkens het onderzoek is e betrouwbaarheid van een dergelijk registratiesysteem bij ernstige misdrijven is groot, maar minder betrouwbaar bij delicten als winkeldiefstal, fietsendiefstal of slachtofferloze delicten. Straat- en tasjesroof valt onder beide.

Overige citaties¹²:

- Schuyt, C.J.M. Publiek geweld. In B.M.W.A. Beke, W.J.M. de Haan en G.J. Terlouw (2001) *Geweld verteld: Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'*. Den Haag: WODC.
- Levelt (1997). *Agressief gedrag in het verkeer*. Leidschendam:SWOV. In P.B.M. Levelt (2001). *Boze agressie in het verkeer; een emotietheoretische benadering. Justitiële Verkenningen*, 27, 95-109.
- Actieprogramma Aanpak Agressie en Geweld tegen Werknemers met Publieke Taken. (2006) Den Haag: Ministerie van BZK.
- Beech, B., & Leather, P. (2006). Workplace violence in the health care sector: A review of staff training and integration of training evaluation models. *Agression and violent behavior*, 11(1), 27-43.

Noot 12 Van deze bronnen wordt geen beschrijving gegeven omdat ze een beperkte bijdragen leverden aan de informatie in deze rapportage.

Bijlage 2 Wat weten we nog niet over publiek geweld?

In de categorieën homonegatief geweld, geweld tegen personen in publieke functies en geweld in het openbaar vervoer is het minst bekend over daders. Het onderzoek naar homonegatief geweld, is vooral gebaseerd op slachtoffer enquêtes. Daarbij omvatten de onderzoeken meestal meer dan alleen fysieke geweldpleging, maar ook ander homonegatief gedrag.

Onderzoek naar geweld tegen publieke functionarissen beperkt zich vooral tot geweld tegen de politie.

Tot slot geweld in het openbaar vervoer. Deze geweldplegers wijken zodanig af van de daders van verkeersgeweld, dat aparte daderprofilering zinvol zou zijn. Het onderzoek naar daders van openbaar vervoersgeweld is nog beperkt en richt zich vooral op incidenten tegen personeel.

We zagen dat van een aantal dadergroepen de daders overeenkomstige kenmerken hebben. Wat we echter niet met zekerheid weten, is of het dezelfde personen zijn die deze verschillende typen geweld plegen. Zijn bijvoorbeeld homonegatief geweldplegers dezelfde jongens die ook agressief zijn tegen politiemensen? Wordt uitgaansgeweld door dezelfde jongeren gepleegd als degenen die agressief zijn in het openbaar vervoer? Deze vragen kunnen vanuit het beschikbare onderzoeksmateriaal niet beantwoord worden. De onderzoeken behandelen wel het justitiële- of politieverleden van de geweldplegers en kijken bij herhaald daderschap naar het soort antecedenten, maar daarbij wordt meestal alleen onderscheid gemaakt tussen gewelddadige delicten en overige delicten en worden de specifieke vormen van geweld niet onderscheiden. Soms worden personen onderscheiden die alleen het type geweldsdelicten pleegt dat onderwerp is van het onderzoek (zoals bij voetbalgeweld daders worden onderscheiden die uitsluitend vanwege voetbalvandalisme werden aangehouden in het verleden). Dit levert echter slechts informatie op over de mate waarin daders exclusief bepaalde delicten plegen, en niet over de overlap tussen de dadergroepen. In de gevallen waarin dit bekend is, blijkt er slechts een klein groepje van de recidiverende daders dat zich beperkt tot één specifiek type geweld. De meeste recidivisten plegen geweldsdelicten in verschillende settings, en daarnaast vaak ook nog andere niet-gewelddadige delicten.

In het verlengde hiervan, zou het interessant zijn om te weten of er een groep 'harde kern' plegers van publiek geweld is, die we op (bijna) alle gebieden terugvinden. Mannen die bij voetbalrellen betrokken zijn, uitgaansgeweld plegen, gewelddadig kunnen zijn in het verkeer en misschien zelfs straatroven plegen? Zijn het deze 'harde kern' daders die de politie steeds weer tegenkomt bij haar werk. Voor de aanpak van deze daders zou het nuttig zijn om een profilering te kunnen geven van deze personen.